

मूल्य : ३० रु.

कृष्ण सूर्यासमान, माया आहे अंधःकार. जेथे कृष्ण तेथे नाही मायेचा अधिकार.

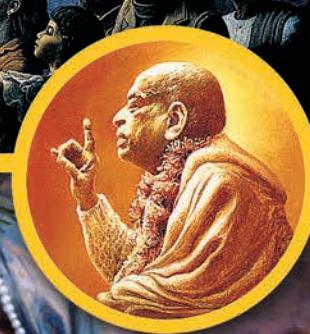
जाऊ देवाचिया गावा

हे कृष्ण आंदोलनाची पत्रिका

पान: ३३

मे २०२२

www.btgindia.com

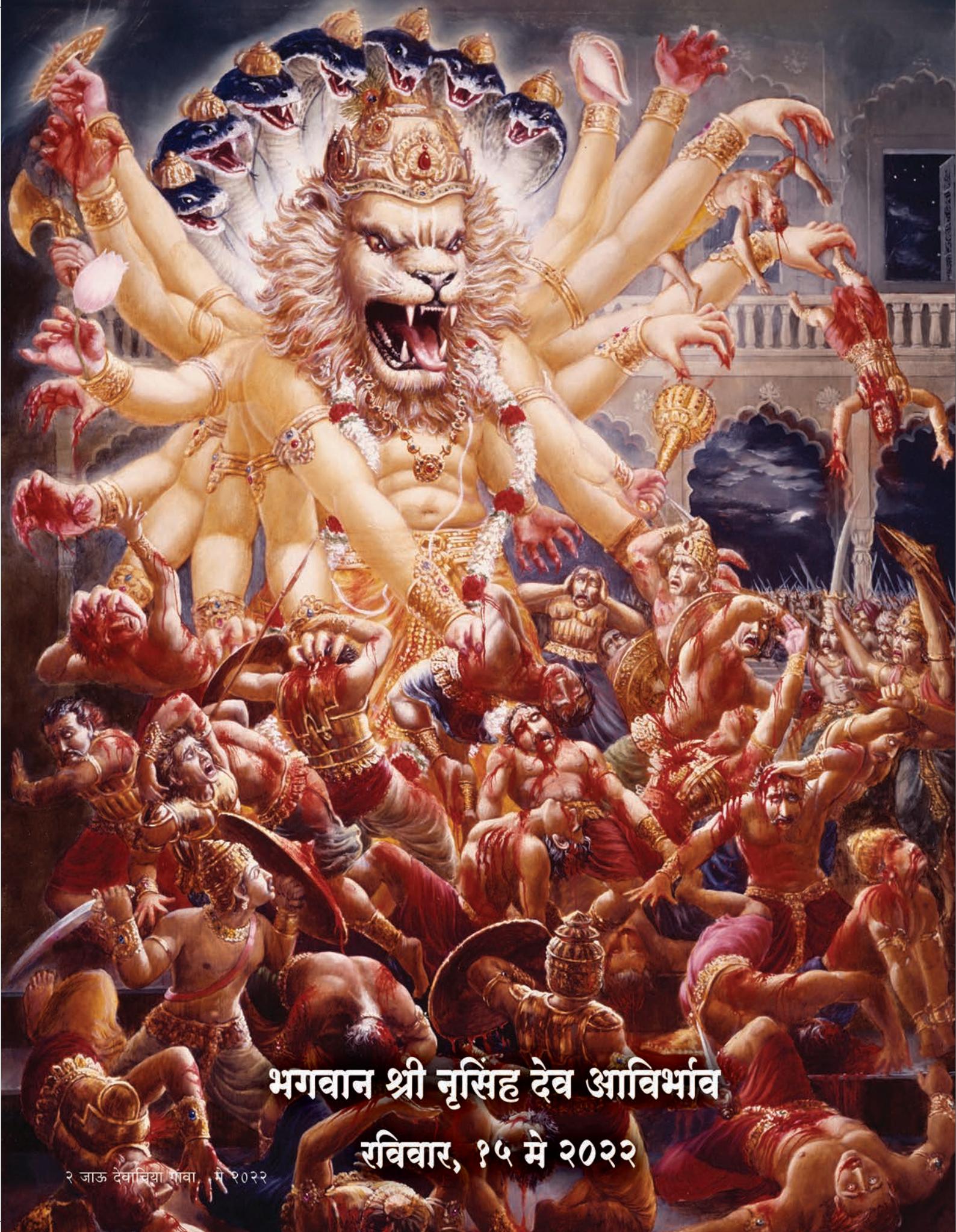
पत्रं पुष्पं
फलं तोयं...

माझ्यासोबतच
असे का घडावे?

प्रह्लाद महाराजांचे
दिव्य गुण

“मी तुम्हाला कसे
प्रसन्न करू?”

श्रीकृष्णांची
अपरा प्रकृती

भगवान श्री नृसिंह देव आविर्भाव

रविवार, १५ मे २०२२

२ जाऊ देवाचिया गोवा मे २०२२

जाऊ देवाचिया गावा

हे कृष्ण संस्थेची मराठी पत्रिका

वर्ष २०, अंक ५ - मे २०२२

विषय-सूची

सूचना

प्रिय वाचकवृद्ध,
सध्या युक्तेन-रशिया या
देशांमध्ये चाललेल्या
युद्धामुळे तसेच जागतिक
महामारीमुळे आम्हाला
'जाऊ देवाचिया गावा'
मासिकासाठी लागणाऱ्या
विशेष कागदाचा पुरवठा
थांबला आहे. त्यामुळे
पुढील काही महिने
परिस्थिती पूर्ववत
होईपर्यंत आम्ही स्थानिक
उपलब्ध कागदाचा वापर
करणार आहेत. कृपया
याची नोंद घ्यावी.
धन्यवाद!

श्रीकृष्णांची
अपरा प्रकृती

४
९
१२
१६
२०
२६

पत्रं पुष्पं
फलं तोयं...
माइयासोबतच असे
का घडावे?

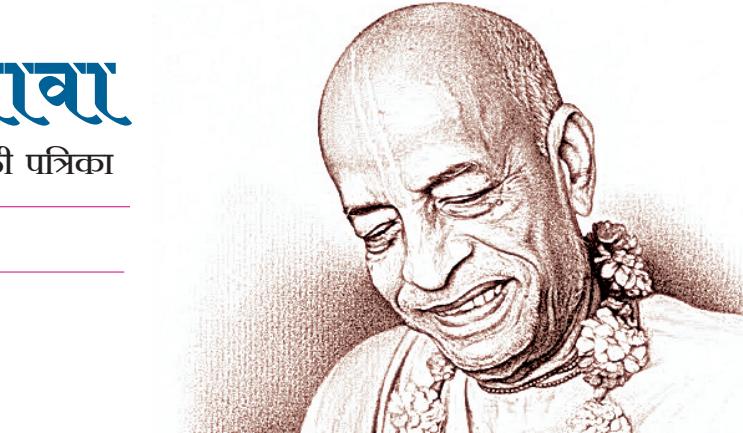
प्रह्लाद महाराजांचे
दिल्य गुण

"मी तुम्हाला कसे
प्रसन्न करू?"

पृथू महाराज

श्रील प्रभुपाद उवाच
दिनदर्शिका
ज्ञानबिंदू
तुका म्हणे...
प्रार्थना
संपादकीय

२२
२९
३१
३२
३३
३४

जाऊ देवाचिया गावा ही पत्रिका वर्षातून बारा वेळा प्रकाशित केली जाते. मनीऑर्डर Jau Devachiya Gava या नावाने करावी. ती पाठविताना किंवा संपादकाबरोबर पत्रव्यवहार करताना आपले संपूर्ण नाव आणि पत्ता पिनकोडसहित सुवाच्च अक्षरात लिहावा. पत्ता बदलला असल्यास त्वरित संपर्क साधावा. चेकने रक्तम पाठविणे असल्यास मुंबई बाहेरच्या चेकचे रु १०.०० अधिक घावे लागतील. चेक जाऊ देवाचिया गावा या नावाने लिहावा. वरील सर्व कारणांकरिता आमचा पत्ता पुढीलप्रमाणे आहे: 'जाऊ देवाचिया गावा' ३०२, अमृत इंडस्ट्रियल एस्टेट, झार मजला, पश्चिम एक्सप्रेस हाइवे, मीरा रोड (पूर्व), ४०११०४, दूरध्वनी:-८२१११५२४२७/२८, ७२०८१७९५७४. संपर्कसाठी पत्ता : जाऊ देवाचिया गावा, श्री श्री राधा गोपीनाथ मंदिर, ७, के.एम.मुन्शी मार्ग, गिरगाव चौपाटी, मुंबई -७. e-mail : btg@indiabtg.com

कृष्णकृपाश्रीमूर्ती भक्तिसिद्धांत सरस्वती प्रभुपाद यांच्या मार्गदर्शनाखाली हरे कृष्ण संस्थेचे संस्थापकाचार्य कृष्णकृपाश्रीमूर्ती ए.सी. भक्तिवेदांत स्वामी प्रभुपाद यांती ही पत्रिका BACK TO GODHEAD या नावाने १९४४ साली स्थापन केली. ‘जाऊ देवाचिया गावा’ हे अखिल मानवतेचे आध्यात्मिकीकरण करण्याचे सांस्कृतिक साधन आहे. आमचे उद्देश :

१. सर्वांना अमापासून सत्य अर्थात् जडापासून घेतन, क्षणभंगुरेपासून नित्य ता वेगळे पाहण्यास मदत करणे.
२. भौतिकवादाचे द्वेष उघडे करणे.
३. वैदिक संस्कृतीनुसार आध्यात्मिक जीवनाकरिता प्रशिक्षण घेणे.
४. वैदिक संस्कृतीचे जनन आणि प्रचार करणे.
५. भगवान श्रीचैतन्य महाप्रभूच्या शिकवणीनुसार भगवंतांच्या दिव्य नामाचे संकीर्तन करणे.
६. पूर्ण पुरुषोत्तम भगवान श्रीकृष्णांचे स म र य करण्यात आणि त्यांची सेवा करण्यात अखिल जीवमात्रांना मदत करणे.

बी.बी.टी. विश्वस्त प.पू गोपालकृष्ण गोस्वामी महाराज, प.पू. जयाद्वैत स्वामी महाराज • संपादकीय मंडळ प्रमुख प.पू. लोकनाथ स्वामी महाराज • संपादक श्यामानंद दास • उप संपादक वृद्धावन किंशोर दास • व्यापस्थापन सनातनुमार दास, गोविंद दास • प्रकाशक युथिंगर दास • उत्पादन नव्यादानंद दास, सुदर्शन दास • कोषाध्यक्ष सहवेद दास • वितरण व्यापस्थापक पांडुरंग दास • वितरण कार्यालय मंजरी देवी दासी • सल्लगार मंडळ प.पू. भक्तिस्सामृत स्वामी, दृढावन दास

‘जाऊ देवाचिया गावा’ मासिक वर्षातून १२ वेळा प्रकाशित होते. सभासद वर्गांमधी (कुरीअरबे) : वार्षिक - ६०० रुपये; द्विवर्षिक - १२०० रुपये; पंचवार्षिक - २८०० रुपये.

आपण कोणत्याही महिन्यापासून मासिकाचे सभासद होऊ शकता. कृपया मासिकाची वर्गांमधी खालील पत्त्यावर पाठवा -बैक टू गॉडहेड, ३०२, अमृत इंडस्ट्रियल इस्टेट; ३रा मजला, वेस्टर्न एक्स्प्रेस हायवे, मीरा रोड (पूर्व) ठाणे-४०११०४. दूरध्वंगी क्र. - ९३७२२३१२९४, ९३७२२३५६६९ (whatsapp) ई-मेल btg@indiabtg.com

० २०२२, भक्तिवेदान्त बुक ट्रस्ट इंटरनॅशनल, भक्तिवेदांत बुक ट्रस्टच्या वरीने उजवल जाजू द्वारा मुद्रित आणि प्रकाशित. **मुद्रण:** SAP Print Solutions Pvt Ltd. २८, लक्ष्मी इंडस्ट्रीयल इस्टेट, हनुमान गंगी, एस.एन.पथ, लोअर परेल (प) मुंबई येथे तर प्रकाशन ३३, जानकी कुटीर, जुहू, मुंबई ४९ येथे करण्यात आले. संपादक: श्यामानंद दास, श्री श्री राधा गोपीनाथ मंदिर, चौपाटी, मुंबई ७

श्रीकृष्णांची अपरा प्रकृती

आंतरराष्ट्रीय कृष्णभावनामृत संघाचे संस्थापकाचार्य

कृष्णकृपाश्रीमूर्ती ए.सी.भक्तिवेदांत स्वामी श्रील प्रभुपादांनी

नैरोबी येथे ३१ डिसेंबर १९७५ रोजी भगवद्गीतेवर (७.४) दिलेले प्रवचन.

भूमिरापेडनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च।
अहंकार इतियं मे भिन्ना प्रकृतिरष्ट्धा॥

“पृथ्वी, जल, अग्नी, वायू, आकाश, मन, बुद्धी आणि अहंकार या आठ माझ्या भिन्न प्राकृतिक शक्ती आहेत.” (भगवद्गीता ७.४)

श्रीकृष्ण याठिकाणी स्वतः विषयी सांगत आहेत. स्वतः भगवंत ‘भगवंत म्हणजे काय?’ याविषयी सांगत आहेत. याबाबत तुम्ही तर्क-

वितर्क केला तर तुम्ही भगवंताना कधीच जाणू शकणार नाही. या अध्यायाच्या सुरुवातीला श्रीकृष्ण सांगतात, असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु - “जर तू माझ्याकडून ऐकलेस तर तू मला पूर्णपणे जाणू शकशील.” समग्रं म्हणजे ‘पूर्णपणे’. भगवंत हेच सर्व प्रकारचे ज्ञानाचे अंतिम ध्येय आहेत.

श्रीकृष्ण त्यांच्याविषयीच्या माहितीची सुरुवात

भैतिक प्रकृतीपासून करतात. सध्या आपणास भगवंतांविषयी काहीच माहिती नाही; परंतु आपण विस्तृत भूमी प्रदेश पाहतो, समुद्र पाहतो, आकाश, अग्नी तसेच मन आणि अहंकार पाहतो. प्रत्येकजण समजातो की ‘मी’ काहीतरी विशेष आहे. हा अहंकार आहे. ‘मी भारतीय आहे,’ ‘मी अमेरिकन आहे,’ मी ब्राह्मण आहे’, ‘मी अमूक आहे,’ ‘मी तमूक आहे.’ हा विचार मिथ्या अहंकार आहे. हा श्रीकृष्णांच्या आठ भैतिक तत्त्वांपैकी एक आहे.

तत्त्वज्ञानाची सुरुवात जिज्ञासेने होते. ‘हे

पाणी कोटून आले? मी भूमी कशी आली? हा अग्नी कोटून आला?’ हे स्वाभाविक प्रश्न आहेत. “असंख्य तारकापुंज असलेले हे आकाश कसे निर्माण झाले?” हे बुद्धिमान व्यक्तीचे प्रश्न आहेत. अशी जिज्ञासा म्हणजे आध्यात्मिक जीवनाचा श्रीगणेशा आहेत. पुढे खरा विचरवंत व्यक्ती हळूहळू श्रीकृष्णांविषयी पृच्छा करण्यास आरंभ करतो.

श्रीकृष्ण स्वतः संगतात, ‘मी असा आहे.’ दुर्दैवाने, श्रीकृष्ण ज्याप्रमाणे स्वतःला प्रस्तुत करतात, त्याप्रमाणे आपण त्यांना समजत नाही. उलट, आपण आपल्या तोकड्या

बुद्धीद्वारे असीमित, अनंत अशा भगवंतांविषयी तर्कवितर्क करतो. हा आपणास जडलेला रोग आहे. श्रीकृष्ण स्वतः स्वतःबाबत सांगत आहेत; पण आपण त्यांच्या वक्तव्याचा अस्वीकार करतो. अनेकदा आपण चुकीच्या निष्कर्षप्रत पोहोचतो की भगवंत अस्तित्वात नाहीत, किंवा भगवंत हाता-पायाविना निर्गुण, निर्विशेष असल्याचे मानतो. हा एक भयंकर रोग आहे.

म्हणून श्रीकृष्ण गीतेत (७.३) स्पष्ट करतात,
मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये।

यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मा वेत्ति तत्त्वतः॥

“सहस्रावधी मनुष्यांपैकी एखादाच सिद्धी प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करतो आणि सिद्धी प्राप्त करण्याच्या त्या मनुष्यांपैकी एखादाच मला तत्त्वतः जाणतो.” सहस्रावधी मनुष्यांमध्ये फार विरळच लोक ‘जीवनाचे ध्येय काय? भगवंत कोण आहेत? त्यांच्याशी माझा संबंध काय?’ या प्रश्नांची उत्तरे प्राप्त करण्याबाबत गंभीर असतात. नाहीतर, जवळपास प्रत्येकजण कुत्र्या-मांजराप्रमाणे देहात्म बुद्धीत रूची ठेवतो आहे. ही भौतिकवादी लोकांची स्थिती आहे. परंतु, लाखो लोकांपैकी एक बुद्धीमान व्यक्ती आपले जीवन सफल करण्याकरिता भगवंतांना जाणण्याचा प्रयत्न करते.

भक्तिमार्गातील अगदी कनिष्ठ अधिकारी भक्त देखील अशा या मायावाद्यांपेक्षा श्रेष्ठ आहे. कनिष्ठ अधिकारी भक्ताला भगवंतांविषयी पुरेपूर साक्षात्कार नसतो, मात्र तो आध्यात्मिक गुरुंच्या आदेशानुसार भगवंतांच्या सेवेत संलग्न झालेला असतो. आजच सकाळी मी अर्चाविग्रहाच्या सेवेविषयी बोलत होतो. येथे वेदीवर भगवंत उभे आहेत. खरेतर, हे साक्षात भगवंत आहेत. परंतु, कनिष्ठ अधिकारीता ‘हे भगवंत आहेत’ याचा साक्षात्कार नसतो. त्याने तात्त्विकदृष्ट्या ‘हे भगवंत आहेत’ असे जरी स्वीकृत केले, तरी तो ‘भगवंत हातापायाविना आहेत’ असे मानणाऱ्या मायावाद्यांपेक्षा प्रगत आहे.

ब्रह्मज्ञान हे ज्ञानाची पूर्णता आहे.

‘आपण हा भौतिक देह नसून सचिदानन्दमय आत्मा आहोत’ या आपल्या खन्या स्वाभाविक स्थितीची जाणीव होण्यालाच परिपूर्णता म्हणतात. ब्रह्मज्ञान हे ज्ञानाची पूर्णता आहे.

ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न शोचति न काङ्गति।

समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम्॥

“याप्रमाणे ब्रह्मभूत अवस्था प्राप्त झालेल्या मनुष्याला तात्काळ परब्रह्माचा साक्षात्कार होतो आंणि तो पूर्णपणे आनंदी होतो. तो कधीही शोक करीत नाही आणि कशाची आकांक्षाही करीत नाही. तो सर्व प्राणिमात्रांच्या ठिकाणी समभाव ठेवतो. अशा अवस्थेत त्याला माझ्या विशुद्ध भक्तीची प्राप्ती होते.” (गीता - १८.५४)

कधी कधी निर्विशेषवादी लोक म्हणतात, “भक्तीद्वारे आपण ब्रह्मज्ञान प्राप्त करतो आणि ब्रह्मामध्ये विलीन होतो.” ते म्हणतात, “भक्ती ही अल्पबुद्धी लोकांसाठी आहे.” हे त्यांचे आरोप आहेत; पण त्यात काही तथ्य नाही.

पाहतो.” (गीता ५.१८)

ही आहे समः सर्वेषु भूतेषु दृष्टी. आपण कृत्रिमरीत्या समः सर्वेषु भूतेषु बनू शकत नाही. मागील चाळीस वर्षांपासून संयुक्त राष्ट्रसंघ विश्वबंधुत्वाचा प्रयत्न करीत आहे; पण शारीरिक स्तरावर ते शक्य नाही. मात्र, आध्यात्मिक स्तरावर एकता स्वाभाविक आहे. आमच्या कृष्णभावना आंदेलनात तुम्ही पहाल की विविध देशांचे, वर्णांचे आणि धर्मांचे लोक एकत्र येऊन ‘हेरे कृष्ण’ महामंत्राचे कीर्तन करतात. हाच खरा संयुक्त राष्ट्रसंघ होय. येथे कोणत्याही प्रकारचा भेदभव नाही आणि हे कृत्रिम नसून अगदी स्वाभाविक आहे. आपण याचा प्रत्यक्ष अनुभव घेऊ शकता.

लोक आपापसात एकता, शांती प्रस्थापित करण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. परंतु, शारीरिक स्तरावर ते शक्य नाही. आध्यात्मिक स्तरावर देहात्मबुद्धीचा त्याग शक्य आहे.

सूक्ष्म तत्त्वे

या भौतिक जगात आपण पाषाण, लाकूड, भूमी, पाणी आणि अग्नी पाहतो. श्रीकृष्ण याचा उल्लेख करतात. मात्र, त्यांनी उल्लेख केलेल्या वस्तुपैकी मनाला आपण पाहू शकत नाही. मन अतिशय सूक्ष्म तत्त्व आहे. आपणासर्वांना आपले मन आहे, हे माहीत आहे. मला मन आहे, तुम्हाला मन आहे; परंतु तुम्ही माझे मन पाहू शकत नाही आणि मी देखील तुमचे मन पाहू शकत नाही.

आपण आकाश तत्त्व देखील पाहू शकत नाही. पण, ध्वनीच्या (टाळी वाजवितात) अस्तित्वाने आपण आकाश तत्त्व समजू शकतो. ध्वनी हे आकाश तत्त्वाचे द्योतक आहे, कारण ध्वनी आकाशमार्गाने प्रसारीत होतो.

आकाशाहून सूक्ष्म मन आहे. मनाहून सूक्ष्म बुद्धी आहे. बुद्धीहून सूक्ष्म अहंकार आहे आणि अहंकाराहून सूक्ष्म आत्मा आहे. तर, आपण आत्मा पाहू शकतो का? आपण

सूक्ष्म भौतिक तत्त्वे पाहू शकत नाही, तेव्हा पूर्णपणे आध्यात्मिक स्फुलिंग असणाऱ्या आत्म्याविषयी काय सांगावे! परंतु, आत्म्याचे अस्तित्व आहे. आत्मा शरीर सोडून जातो तेव्हा जड भौतिक तत्त्वांनी बनलेले शरीर आपण पाहू शकतो, मात्र आत्म्याला वाहून नेणाऱ्या मन, बुद्धी, अहंकाराला आपण पाहू शकत नाही.

आत्म्याचे देहांतर कसे होते, याचे लोकांना ज्ञान नाही. आपण केवळ स्थूल तत्त्वांचा विचार करू शकतो. याला जड-दर्शन असे म्हणतात. आपल्याकडे असूनही आपण ते पाहू शकत नाही. मग, आत्मा कसा दिसेल?

आधुनिक शिक्षणपद्धतीचा हा दोष आहे. इंद्रियातीत वस्तुविषयी जाणण्याकरिता आपण वैदिक ग्रंथातील ज्ञान श्रवण केले पाहिजे. दोन प्रकारे ज्ञान प्राप्त होते - प्रत्यक्ष प्रमाण आणि शब्द प्रमाण. श्रुती म्हणजे अधिकृत व्यक्तीकडून श्रवण करणे. उदाहरणार्थ, मनाचे अस्तित्व आहे, हे आपणास ठाऊक असून देखील आपण त्याला पाहू शकत नाही. परंतु, शास्त्र याचे अनुमोदन करतात. आपण श्रीकृष्णांकडून ज्ञानाचे श्रवण केले पाहिजे. याला श्रुती म्हणतात.

तसेच श्रीकृष्ण भगवद्गीतेत (२.१३) सांगतात,

देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा।
तथा देहान्तरप्राप्तिर्थीरस्तत्र न मुह्यति॥

“ज्याप्रमाणे देहधारी आत्मा अविरतपणे या देहात बालपणापासून तारुण्यात आणि तारुण्यातून म्हातारपणात जात असतो, त्याचप्रमाणे मृत्युनंतर जीवात्मा दुसऱ्या देहामध्ये प्रवेश करतो. अशा स्थित्यंतरांमुळे धीर मनुष्य गोंधळून जात नाही.” अस्मिन् देहे - ‘या देहात वास्तव्य करणारा देहाचा स्वामी.’ श्रवण प्रक्रियेद्वारे आपण हे ज्ञान ग्रहण केले पाहिजे. परंतु, तुम्ही ‘आत्माच मला भगवंत दाखवा’ असा अद्वाहास केला तर ते कधीच शक्य होणार नाही. केवळ अधिकृत व्यक्तीकडून श्रवण केल्यावरच आपणास भगवद्साक्षात्कार

होऊ शकेल. याला श्रुती-प्रमाण म्हणतात.

अधिकृत व्यक्तीकडून श्रवण

वैदिक ज्ञानाला ‘श्रुती’ म्हटले जाते. इंद्रियातीत वस्तुविषयी ज्ञान प्राप्त करण्यासाठी आपण अधिकृत व्यक्तीकडून श्रवण करावे. वैदिक ज्ञान हे प्रमाण आहे.

आपण वेदांचे प्रमाण का स्वीकारावे? कारण, ते परिपूर्ण ज्ञान प्रस्तुत करतात. उदाहरणार्थ, कोणत्याही प्राण्याची विष्णु अपवित्र असते. मात्र, वेदांनुसार गाईचे शेण पवित्र आहे. तेव्हा आम्ही या गोष्टीचा कोणत्याही शंकेविना स्वीकार करतो. हे श्रुती-प्रमाण म्हणजे परम पुरुष श्रीकृष्णांकडून प्राप्त झालेले परिपूर्ण ज्ञान आहे. सृष्टीची रचना केल्यानंतर भगवान श्रीकृष्णांनी सृष्टीतील प्रथम जीव, ब्रह्मदेवांना सर्वप्रथम जीव, ब्रह्मदेवांना सर्वप्रथम हे ज्ञान प्रदान केले.

श्रीकृष्ण सर्व वस्तुंचे स्रोत आहेत. सृष्टीकर्ता ब्रह्मदेवांसहित सर्व काही त्यांच्यापासूनच उत्पन्न होते.

त्यामुळे परिपूर्ण ज्ञान हे त्यांच्याकडूनच प्राप्त होऊ शकते.

भागवत (१.१.१) सांगते, जन्माद्यस्य यतोऽन्वयादितरतश्चर्थेष्वभिज्ञः स्वराट - “श्रीकृष्ण परम सत्य आहेत आणि ब्रह्मांडाची उत्पत्ती, पालन आणि संहार अशा सर्व कारणांचे ते आदिकारण आहेत. प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष रूपाने संपूर्ण जगाचे त्यांना ज्ञान आहे.” त्यांना हे ज्ञान कोटून प्राप्त झाले? ते स्वराट असल्याने इतर सर्वांना त्यांच्याकडून ज्ञान ग्रहण करावे लागत नाही. हा श्लोक पुढे वर्णन करतो, तेने ब्रह्म हृदय आदिकवये - “पुरुषोत्तम भगवंतांनी हे ज्ञान सर्वप्रथम आदिकवी ब्रह्मदेवांना प्रदान केले.” आदिकवी म्हणजे प्रथम ज्ञानी व्यक्ती, ब्रह्मदेव.

जीवन आणि सृष्टीच्या उत्पत्तीविषयी वैदिक संकल्पना ही डार्विनच्या सिद्धांतप्रमाणे नाही. त्यांना वाटते की, माकडांकडून त्यांना ज्ञान मिळेल. जर तुम्ही माकडांकडून ज्ञान प्राप्त केले तर तुम्ही माकडांप्रमाणेच राहाल. तुम्ही प्रगती करू शकणार नाही. आम्ही

श्रीकृष्ण सर्व वस्तुंचे स्रोत आहेत. सृष्टीकर्ता ब्रह्मदेवांसहित सर्व काही त्यांच्यापासूनच उत्पन्न होते.

खेरेतर ब्रह्मदेव भगवान श्रीकृष्णांपासून नव्हे तर गर्भोदकशायी विष्णूपासून उत्पन्न झाले आहेत. श्रीकृष्ण हे गर्भोदकशायी विष्णूंचे स्रोत आहेत. श्रीकृष्ण सांगतात, अहं सर्वस्व प्रभवो... - “मीच सर्वाचा उत्पत्तीकर्ता आहे.” (भगवद्गीता १०.८) सर्वस्य म्हणजे त्यांच्यापासून महाविष्णू, गर्भोदकशायी विष्णू, क्षिरोदकशायी विष्णू, नारायण, संकर्षण, अनिरुद्ध, प्रद्युम्न ही सर्व विष्णुतत्त्वे प्रकट होतात. या भौतिक जगात श्रीकृष्णांपासून ब्रह्मदेव, विष्णू आणि शंकर यांची उत्पत्ती होते. ब्रह्मदेवांपासून अनेक देवतांची उत्पत्ती होते. म्हणून, श्रीकृष्ण सर्वांचे स्रोत आहेत.

परिपूर्ण अशा श्रीकृष्णांकडून ज्ञान प्राप्त करतो.

भगवान श्री विष्णूच्यापासून ब्रह्मदेवांची उत्पत्ती होते. सृष्टीच्या प्रारंभी ब्रह्मदेवांना भगवंतांनी ज्ञान प्रदान केले. तेव्हा सृष्टीची मुरुवात अज्ञानापासून नव्हे तर ज्ञानाने झाली आहे.

रसायनांचे स्रोत

भौतिक तत्त्वाविषयीची माहिती श्रीकृष्ण या श्लोकात सांगतात. भूर्भाशास्त्रज्ञ जमिनीचे परिक्षण करतात - “कोठे खोदावे? येथे सोने सापडेल का? कोठे कोळसा आहे?” परंतु, त्यांना माहिती नाही की, या सर्व गोष्टींचे

स्रोत कोण आहे. श्रीकृष्ण येथे स्पष्ट करतात, मे भिन्ना प्रकृति. कोणताही सूझ व्यक्ती विचार करेल की, ही वेगवेगळे रासायनिक तत्त्वे कोठून आली? येथे त्याचे उत्तर आहे, ती श्रीकृष्णांपासून उद्गम पावली आहे.

श्रीकृष्ण सांगतात ती त्यांची भिन्न प्रकृती आहे. मी बोलत आहे, ते ध्वनिमुद्रित केले जाते. नंतर माझ्या अनुपस्थितीत जर ते ध्वनीमुद्रण वाजविले तर ते माझ्यासारखेच बोलेल. तर ती माझी भिन्न शक्ती झाली.

सर्व काही भगवान श्रीकृष्णांची शक्ती आहे. ही भौतिक शक्ती कोठून आली? हा मुद्दा आपण विसरतोय.

ज्यांला माझा आवाज माहीत नाही त्याला जर माझे ध्वनीमुद्रण ऐकविले तर त्याला

मिश्रणापासून बनले आहे. परंतु, हा हायड्रोजन आणि ऑक्सिजन आला कोठून? याचे त्यांच्याकडे उत्तर नाही. ही सर्व भौतिक तत्त्वे भगवंतांच्या अचिंत्य शक्तीमुळे अस्तित्वात आहेत. आपणही भगवंतांचे अंश असलेली अचिंत्य शक्ती आहेत.

केशाग्रशतभागस्य शतांशः सादृशात्मकः।
जीवः सूक्ष्मस्वरूपोऽयं संख्यातीतो हि
चित्कणः॥

“आध्यात्मिक चित्कण असंख्य आहेत आणि त्यांचे परिमाण (आकार) हे केसाच्या अग्रभागाच्या एक दशसहस्रांश इतके आहे.” असे असंख्य चित्कण आहेत. (श्री चैतन्य चरितामृत, मध्यलीला - १९.१४० मध्ये उद्भूत)

आत्म्याला आकार आहे; परंतु आपल्या

ज्ञान सर्वांसाठी उपलब्ध आहे. श्रीकृष्णांनी अर्जुनाला गीता सांगितली; परंतु ती केवळ अर्जुनापुरतीच मर्यादित नाही. श्रीकृष्ण सर्वावर प्रेम करतात, म्हणून ते सर्वांकरिता येथे आले. सर्वजण त्यांचे पुत्र आहेत.

सर्वयोनिषु कौन्तेय मूर्तयः सम्भवन्ति याः।
तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीजप्रदः पिता॥
“हे कौन्तेय! भौतिक प्रकृतीमध्ये जन्म घेऊन सर्व योनी प्रकट होत असतात आणि मी बीज प्रदान करणारा पिता आहे.” (गीता १४.४)

श्रीकृष्ण हे आपले मूळ पिता आहेत. ही भौतिक प्रकृती आपली माता आहे. भगवंत पित्याच्या रूपात बीज प्रदान करतात आणि मातेच्या रूपातील प्रकृती आपणास भौतिक शरीर प्रदान करते. आपल्याला देखील याचा अनुभव आहे. पुरुष स्त्रीच्या गर्भात बीजारोपण करतो आणि स्त्री बाळाला जन्म देते. त्याचप्रमाणे सर्व जीवात्मा श्रीकृष्णांपासून येतात.

रासायनिक तत्त्वांनी जीवात्म्याची निर्मिती शक्य नाही. काहीजण रसायनांचे मिश्रण करून जीवन निर्माण करण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. हा मूर्खणा आहे.

परिपूर्ण व्यक्तीकडून प्राप झालेल्या श्रुतींद्वारे आपण ज्ञान ग्रहण करतो तेव्हा ‘जीवन रसायनांपासून निर्माण झाले’ या नास्तिकांचा सिद्धांत आपण कधीच स्वीकार करणार नाही. यास्तव आम्ही त्यांना आव्हान करतो, “प्रथम रसायनांपासून जीवन तयार होत असल्याचे सिद्ध करा, नंतर तुमच्या बढाया मारा.”

आपण श्रुतींचा अभ्यास करायला हवा. यामुळे आपण ब्रह्मभूत स्तरावर येऊ यावेळी आपणास साक्षात्कार होईल की आपण हे जड शरीर नसून आध्यात्मिक आत्मा आहोत. या स्थितीत आपण आकांक्षा किंवा शोक करणार नाही. हे ज्ञान आहे. तुम्ही सर्वांनी गांभिर्याने भगवद्गीतेतील या दिव्यज्ञानाचे अध्ययन करा, श्रीकृष्णांना शरण जा आणि अशा प्रकारे आपले जीवन परिपूर्ण करा. धन्यवाद, हरे कृष्ण! 🌱

रासायनिक तत्त्वांनी जीवात्म्याची निर्मिती शक्य नाही.

कोण बोलत आहे, हे कळणार नाही. परंतु, ज्याला माझा आवाज ठाऊक आहे तो त्वरित समजून जाईल, “हा प्रभुपादांचा किंवा स्वामीजींचा आवाज आहे.” त्याचप्रमाणे ही भौतिक शक्ती आहे. त्या शक्तीचे उगम किंवा स्रोत याचा आपल्याला विसर पडला आहे. किंवा, आपल्याला तिच्या स्रोताबाबत काही माहितीच नाही. त्यामुळे आपण ही भौतिक शक्तीच सर्व काही असल्याचे मानतो. हे आपले अज्ञान आहे.

ही भौतिक प्रकृती भूमी, जल, अग्नी इत्यादी तत्त्वांनी बनलेली आहे. हे सर्व कोठून आले? श्रीकृष्ण सांगतात, “ती माझी शक्ती आहे.” श्रीकृष्णांना समजणे म्हणजे ही भूमी, जल, अग्नी, हवा, आकाश, मन, बुद्धी आणि अहंकार काय आहे, हे जाणणे. ही सर्व तत्त्वे कोठून आली आहेत, हे आपण जाणले पाहिजे.

वैज्ञानिकांच्या मते पाणी हे हायड्रोजन आणि ऑक्सिजन या दोन घटकांच्या

भौतिक चर्मचक्षुंनी आपण तो पाहू शक्त नाही. त्यामुळे या आत्म्याविषयी गीतेतून (३.४२) माहिती प्राप केली पाहिजे.

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः।
मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धे परतस्तु सः॥

“कार्य करणारी इंद्रिये जड प्रकृतीपेक्षा श्रेष्ठ आहेत, मन इंद्रियोंपेक्षा श्रेष्ठ आहे आणि तो (आत्मा) बुद्धीपेक्षाही श्रेष्ठ आहे.” मी जेव्हा मनुष्याला पाहतो तेव्हा मला त्याचे शरीर, डोळे, कान, हात आणि पाय मला दिसतात. हे जड दर्शन होय. परंतु, याहूनही सूक्ष्म आहे मन, जे इंद्रियांना नियंत्रित करते. आपण मनाला पाहू शक्त नाही आणि मनाला नियंत्रित करणाऱ्या बुद्धीलाही पाहू शक्त नाही.

श्रीकृष्ण आपले पिता

भगवंतांचे आणि आत्म्याचे अस्तित्व नाकारणे एक मूर्खणा आहे. गीतेमध्ये याविषयी विस्तृत माहिती देण्यात आली आहे. गीतेतील

पत्रं पुष्पं फलं तोय...

भगवंतांना प्रसन्न करण्याकरिता वस्तू नव्हे तर भक्तिभाव आधिक महत्त्वपूर्ण आहे.

- साक्षी गोपाल दास

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति।
तदहं भक्त्युपहतश्नामि प्रयतात्मनः॥
“जर एखाद्याने प्रेमाने आणि भक्तीने मला
एखादे पान, फूल, फळ अथवा पाणी अर्पण
केले तर मी त्याचा स्वीकार करतो.”

भगवंत भक्तीने अर्पण केलेली कोणतीही
वस्तू स्वीकारतात. ही अतिशय अद्भुत गोष्ट
आहे, कारण भगवंत प्रत्येक वस्तूचे स्वामी

आहेत आणि त्यांना कोणत्याही गोष्टीची
आवश्यकता नाही.

अनेकदा आपण पाहतो की काही योगी
आपल्या भूक-तहानेवर पूर्ण नियंत्रण करतात.
श्री चैतन्य महाप्रभूंचे शिष्य, श्रील रघुनाथदास
गोस्वामी दर तिसऱ्या दिवशी केवळ
ओंजळीभर ताक पित आणि अशा प्रकारे ते
१२० वर्षे जगले.

भोजनाची आवश्यकता एक भ्रम आहे,
कारण आपण खरेतर आत्मा आहोत. काही
व्यसनाधिन लोक विचार करतात, “मी दारू
पिली नाही, सिगारेट ओढली नाही तर मी
मरून जाईन.” अगदी चहा देखील. अनेकदा
लोक म्हणतात, “चहाशिवाय मी मरून जात
आहे.” पण, या गोष्टीशिवाय आपण जगू
शकतो.

आपण स्वतःला शरीर मानत असल्याने आपणास भोजन आवश्यक आणि महत्त्वपूर्ण वाटते. आम्हाला येथे असे म्हणायचे नाही की लोकांनी भोजन करू नये. निश्चितच शरीराला त्याची आवश्यकता आहे; पण मुक्तीचा स्तर प्राप्त केल्यावर आपण जाणू की आत्मस्तरावर आपणास कोणत्याही प्रकारच्या आहाराची आवश्यकता नाही. केवळ शरीराचे पोषण होण्यासाठी त्याची आवश्यकता आहे. आत्मस्तरावर अगदी थोडेसे अन्न ग्रहण करून देखील व्यक्ती जीवंत राहू शकतो, अनेक लोकांनी असे केले आहे.

भगवंतांना प्रिय असणाऱ्या वस्तूंचा स्वीकार करून आणि अप्रिय असणाऱ्या वस्तूंचा अस्वीकार करून आपण भगवद्प्रेम विकसित करू शकतो.

आमचे हे म्हणणे थोडे विचित्र वाटू शकते कारण हे कृष्ण मंदिरांमध्ये उत्सवांवेळी अनेकदा भक्त आवश्यकतेहून अधिक प्रसाद ग्रहण करतात. पण, सिद्धान्त हा आहे की व्यक्ती अशा अवस्थेला पोहोचू शकतो जेथे तो आहाराविना देखील जगू शकतो. मग, भगवंताविषयी काय सांगावे, त्यांना कोणत्याही प्रकारच्या आहाराची आवश्यकता नाही. ते आत्मराम, अर्थात स्वतःमध्ये पूर्णपणे संतुष्ट आहेत. तरीही, ते आपण प्रेमाने अर्पण केलेल्या वस्तूंचा स्वीकार करतात.

प्रेमाचे बंधन

एका दृष्टीकोणातून भगवंतांना देखील याची ‘आवश्यकता’ आहे. का? प्रेमासाठी. हे अत्यंत महत्त्वपूर्ण आहे. प्रेमामुळे एखादी भेट गोड बनते. एखादा व्यक्ती प्रेमाने एखादी साधी वस्तू देखील अर्पण करतो तेव्हा समोरचा व्यक्ती अत्यंत प्रसन्नपणे त्याचा स्वीकार करतो. का? तर प्रेमाने अर्पण केल्यामुळे.

एके दिवशी भगवान श्रीकृष्ण अचानक विदुरांच्या घरी गेले. श्रीकृष्णांना अचानक

आल्याचे पाहून अत्यानंदीत झालेल्या विदुरपत्नीने त्यांना बसण्यासाठी आसन देऊन त्यांचा चरणाभिषेक केला. तिला त्यांना काहीतरी खायला द्यायचे होते. तिने श्रीकृष्णांसाठी केळी आणली. परंतु, अत्यंत भावविभोर दशेत तिने श्रीकृष्णांना केळ न देता केळाचे साल खाण्यास देऊ लागली. आणि, तिचे प्रेम पाहून श्रीकृष्ण देखील भावविभोर होऊन ती केळाची साले खाऊ लागले.

याचा अर्थ असा नाही की आपण श्रीकृष्णांना केळाची साले खाण्यास द्यावी.

आपल्या पुत्राचा असा प्रेमपूर्ण व्यवहार पाहून आपण किती भावविभोर व्हाल! तुमच्याकडे पिशवी भरून मिठाई आहे. तुम्हाला मुलाच्या तोंडातील मिठाईची काही गरज नाही. पण, तो जेव्हा प्रेमाने आपली उष्णी मिठाई अर्पण करतो तेव्हा तुम्ही ती स्वीकारण्यासाठी स्वतःला कसे काय थांबू शकता? मुलाचे प्रेम पाहून निश्चितच आपण प्रसन्न व्हाल.

त्याचप्रमाणे भगवंत संपूर्ण ब्रह्मांडाचे पिता आहेत आणि त्यांना प्रेमाने कोणतीही गोष्ट अर्पण केल्यास ते त्याचा स्वीकार करतात. तेव्हा आपण भगवंतांना प्रसन्न केले पाहिजे. वैदिक ग्रंथात सांगितले आहे, यस्मिन् तुष्टे जगत् तुष्टम् - “भगवंतांना संतुष्ट केल्यास इतर कोणालाही संतुष्ट करण्याची आवश्यकता नाही.” वृक्षाच्या मुळाला पाणी घातल्यास त्याच्या फांद्या, पाने, फुळे, फळे या सर्वांना आपोआप पाणी पोहोचते. त्याचमुळे भगवंतांच्या प्रसन्नतेखातर कर्म केल्यास त्याचा लाभ सर्व जीवांना प्राप्त होतो.

भगवद्प्रेमाला पुनः जागृत करा

भगवंतांना प्रिय असणाऱ्या वस्तूंचा स्वीकार करून आणि अप्रिय असणाऱ्या वस्तूंचा अस्वीकार करून आपण भगवद्प्रेम विकसित करू शकतो. इंग्रजीत एक म्हण आहे, त्याचा अर्थ असा - “तू माझ्यावर प्रेम करीत असेल तर तुला माझ्या कुत्रावर देखील प्रेम करावे लागेल.” आपण एखाद्या व्यक्तीवर प्रेम करतो तेव्हा स्वाभाविकपणे त्याला प्रिय असणाऱ्या गोष्टीची आपण करतो, मग त्या आपणास आवडत असो वा नसो.

आध्यात्मिक जीवन स्वीकारल्यावर आपली विचारशैली बदलावी लागते. भक्तीत आल्यावर आपण भगवंतांच्या प्रसन्नतेला सर्वोतोपरी स्थान देतो. आपणास टि.व्ही. पहायला आवडते, मात्र तुमच्या प्रेमीला ती गोष्ट आवडत नसेल तर आपण देखील टि.व्ही. न पाहण्याचा निर्णय घेतो. आपल्यातील

स्वार्थाचा लेशमात्र अंश नसलेल्या अशा प्रेमसंबंधांना आपण बद्धावस्थेत समजू शकणार नाही. भक्ताला केवळ भगवंतांना प्रसन्न करण्याची इच्छा असते आणि भगवंतांना देखील केवळ भक्ताला प्रसन्न करण्याची इच्छा असते.

याची सुरुवात अत्यंत सोप्या गोष्टीने सुरु होते, काहीतरी अर्पण करण्याच्या इच्छेने. आपल्या ऐप्टीनुसार आपण भगवंतांना यथाशक्ती काहीही अर्पण करू शकतो. पत्रं पुष्यं फलं तोयं - “तू प्रेमपूर्वक मला एखादे पान, फळ, फूल, पाणी अर्पण कर, मी त्याचा स्वीकार करीन.” कोणताही व्यक्ती झाडाचे पान तोडू शकतो किंवा भाजी उगवू शकतो. कोटूनही फुल गोळा करू शकतो. तेव्हा, श्रीकृष्णांसाठी वस्तू नव्हे तर त्यामागील प्रेम महत्त्वपूर्ण आहे.

आपण वडील असल्याची कल्पना करा. कामाहून घरी परत येताना आपण पुत्रासाठी थोडी मिठाई घेऊ येता. घरी पोहोचल्यावर पुत्र काल दिलेल्या मिठाईचा स्वाद घेत पळत आपल्याजवळ येऊ म्हणतो, “बाबा, ही फार स्वादिष्ट आहे. आपण देखील चाखून पाहा ना!”

टि. व्ही. पाहण्याची इच्छा जात नाही, पण प्रेमवश तुम्ही आपली जीवनशैली त्यानुरूप बदलता. अशा प्रकारे कृष्णभावनेचा अभ्यास करून हळूहळू प्रेम विकसित करू शकतो.

उदाहरणार्थ, एका लहान मुलात जन्मजात चालण्याची क्षमता असते; पण तरीही त्याला प्रयत्न करण्याची आवश्यकता आहे. प्रथम ते एखाद्या वस्तूचा आधार घेऊन उभे राहण्याचा प्रयत्न करते, नंतर एक दिवस ते आपले पहिले पाऊल टाकते. सर्व मुले अशाच प्रकारे चालायला शिकतात. हळूहळू चालणे ही त्याच्यासाठी अत्यंत स्वाभाविक गोष्ट बनते आणि ती करताना त्याविषयी त्याला विचार करावा लागत नाही. एक मोटारगाडी चालविण्यास शिकण्याची देखील हीच प्रक्रिया आहे. पहिला अभ्यास करावा लागेल आणि नंतर गाडी चालविणे अगदी स्वाभाविक बनेल. त्याचप्रमाणे भगवद्ग्रेम सर्व जीवांमध्ये उपस्थित आहे, नित्य सिद्ध कृष्णप्रेम साध्य कम्भु नाय/ श्रवणादि शुद्ध चित्ते करय उदय// भगवान श्रीकृष्णांच्या पवित्र नामांचे श्रवण-कीर्तन प्रक्रियेद्वारे चेतना शुद्ध झाल्यावर आपल्यात भगवंतांची सेवा करण्याची इच्छा जागृत होते आणि काही वेळानंतर तो आपला स्वभाव बनतो (जो खरेतर आपला मूळ स्वभाव आहे).

कृष्णभावनामृत आंदोलनात आम्ही कृष्णप्रेमाला जागृत करण्यासाठी साधना करतो. उदाहरणार्थ, भगवंतांना भोग अर्पण करणे. आम्ही जेव्हा भोग बनवितो तेव्हा आम्ही स्वतःचा किंवा कुटुंबियांचा विचार करीत नाही, तर भगवंतांच्या प्रसन्नतेखातर आम्ही भोग बनवितो. आणि, ही अत्यंत आश्चर्यकारक गोष्ट आहे की आमच्या मंदिरांमध्ये येऊन प्रसाद घेणारे लोक अत्यंत आनंद आणि संतुष्टीचा अनुभव करतात. लोक म्हणतात, “मी संपूर्ण जीवनात इतकी स्वादिष्ट व्यंजने खाली नाहीत.”

श्रीकृष्णांना भोग अर्पित केल्याने प्रत्येक जीवाला, मग प्रसाद खाणारा व्यक्ती असो वा भगवंतांना अर्पण केलेले पान, फळ असो,

सर्वांना लाभ होतो. हे ऐकताना थोडे विचित्र वाटते. परंतु, कल्पना करा की एका झाडावरून फळ तोडून भगवंतांना अर्पण करतो तेव्हा भगवंत त्या फळाला वृक्षाकडून मिळालेली भेट म्हणून स्वीकारतात. आध्यात्मिकदृष्ट्या वृक्ष देखील एक जीव आहे, मग त्याचे फळ अर्पण केल्यावर श्रीकृष्ण त्याला त्या जीवात्म्याकडून (वृक्षाकडून) मिळालेली भेट म्हणून पाहतात आणि त्याचा स्वीकार करतात. अशा प्रकारे त्या वृक्षाला देखील लाभ होतो.

प्रसादाची महिमा

वरकरणी भगवंतांना अर्पण केलेले फळ वा इतर गोष्ट साधारण प्रतीत होते; परंतु ती खाणाच्यावर त्याला विशेष प्रभाव पडतो. श्रीकृष्णांना अर्पण केलेले भोजन आध्यात्मिक शक्तीने आविर्भूत होते, जसे अग्रीमध्ये ठेवलेल्या लोखंडामध्ये देखील अग्रीचे गुण प्रकट होतात. अशा लोखंडाला स्पर्श करताच आपला हात पोळू शकतो. त्याचप्रमाणे साधारण दिसणाऱ्या भगवद्ग्रसादाचे सेवन केल्याने व्यक्ती शुद्ध होऊन त्यांच्या आध्यात्मिक गुण प्रकट होऊ लागतात.

भगवंत आध्यात्मिक असल्याने त्यांच्यापासून येणारी प्रत्येक वस्तू आध्यात्मिक आहे; पण सध्या त्या केवळ एका भौतिक आवरणाद्वारे आच्छादित आहेत. कोणत्याही वस्तूला पुनः भगवंतांना अर्पण केल्यास त्यावरील भौतिक आवरण निघून जाते आणि त्या वस्तूलील मूळ आध्यात्मिक क्षमता प्रकट होतो.

छोट्याशा अणुमध्ये देखील अमर्यादित शक्ती प्रसारित करण्याची क्षमता असते. सामान्य बुद्धीद्वारे या गोष्टीचे आकलन करणे शक्य नाही; पण वैज्ञानिकांनी संशोधनाद्वारे हे सिद्ध केले आहे. त्याचप्रमाणे हे समजणे अत्यंत कठीण आहे की बाह्यरूपात साधारण भोजन दिसणारा भगवद्ग्रसाद कशा प्रकारे एखाद्याची चेतना बदलू शकते.

प्रत्येक वस्तू मूळतः आध्यात्मिक आहे आणि भगवंतांपासून विलग झाल्याने ती

भौतिक बनते. दुसऱ्या शब्दांत, हे व्यक्तिच्या चेतनेवर निर्भर आहे. एखाद्या वस्तूला स्वतःच्या इंद्रियतसीप्रित्यर्थ वापरल्यास ती भौतिक बनते, कारण आपण सीमित आहोत. आध्यात्मिकदृष्ट्या देखील आपण सीमित आहोत. जीव अणू आहे तर भगवंत विभू (महान) आहेत. वैदिक शास्त्रे सांगतात की सर्व जीव - मनुष्य, वृक्ष, कीटक इत्यादी भगवंतांचे सूक्ष्म अंश आहेत; पण जेव्हा ते भगवंतांशी संलग्न होतात तेव्हा ते मूळ शक्ती आणि क्षमता प्राप्त करतात. परंतु, भगवंतांपासून विलग झाल्यावर हे अंश सीमित होतात. एक ठिणगी विशाल अग्रीचा एक छोटासा भाग असते; पण अग्रीपासून विलग होताच ती विझून जाते. मात्र, पुन्हा अग्रीच्या संपर्कात येताच ती ठिणगी पुन्हा अग्रीचे गुण प्राप्त करते. त्याचप्रमाणे आध्यात्मिक शक्तीने युक्त असून देखील एका वृक्षाच्या शरीरात जीवाची आध्यात्मिक शक्ती प्रकाशित होत नाही आणि तो पूर्ण चेतन जीव निर्जीव बनतो.

कृष्णभावना आध्यात्मिक चेतनेला पुनर्जगृत करण्याची एक व्यवहारिक पद्धती आहे. एक म्हण आहे, ‘जसे अन्न तसे मन.’ श्रीकृष्णांना अर्पण केलेले आध्यात्मीकृत भोजन ग्रहण केल्यास हळूहळू आपले शरीर देखील आध्यात्मिक चेतनेमध्ये उन्नत होऊ लागेल, जेणेकरून आपण भगवंतांना सहजपणे समजण्याची बुद्धी प्राप्त करू शकतो. भगवंतांना जाणणे तर दूर सध्याचे भौतिकवादी लोक आत्म्याचे अस्तित्व देखील मानत नाहीत. दररोज मांसाहारच्या रूपातील अभक्षभक्षण करण्याऱ्या व्यक्तीसाठी आत्मा आणि जडपदार्थातील भेद समजणे कठीण होऊन बसते. कोणताही व्यक्ती म्हणेल की तो भगवंतांना जाणतो आणि त्यांच्यावर प्रेम करतो; परंतु वास्तविकपणे भगवंतांना जाणणे वेगळी गोष्ट आहे. आध्यात्मिक विषयांना समजण्यासाठी आध्यात्मिक बुद्धीची आवश्यकता आहे. यास्तव भगवंताना अर्पण केलेले भोजन आध्यात्मिक जीवनाचे महत्त्वपूर्ण अंग आहे. ¶

माझ्यासोबतच असे का घडावे?

बन्याचदा इतरांवर होणारा काळाचा परिणाम पाहणे आणि स्वीकार करणे सोये असते; पण आपल्यावर तशी वेळ आल्यास आपण गोंधळून जातो.

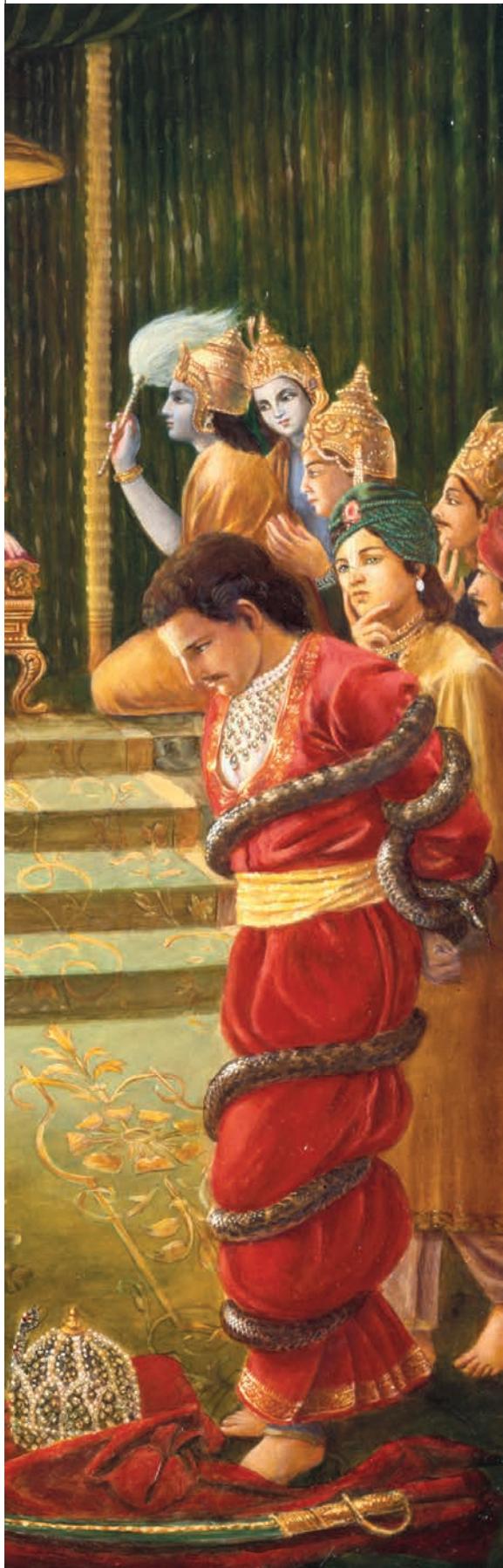
- सत्स्वरूपदास गोस्वामी

भगवान श्रीकृष्ण नेहमी आपले हितचिंतक असल्याने नेहमीच आपल्या कल्याणार्थ कार्य करीत असतात. अनेकदा आपण त्यांच्या कार्याना समजू शकत नाही; परंतु ती सर्व आपल्या हितासाठीच असतात. त्यामुळे जीवनात कितीही मोठे संकट आले, तरी त्या प्रसंगाकडे श्रीकृष्णांची कृपा म्हणून पाहण्यास आपण शिकले पाहिजे.

भागवतात बळी महाराज आणि वामनदेवांचे कथानक आहे. एका बटूचे रूप धारण करून वामदेव बळी महाराजांच्या यज्ञस्थळी पोहोचले. आपली लहान पावले दाखवून त्यांनी भिक्षेच्या रूपात तीन पावले भूदान मागितले. बळी महाराजांनी दान देण्यासी स्वीकृती दिल्यावर त्वरित वामनदेवांनी आपला विस्तार केला. दोन पावलांमध्ये त्यांनी संपूर्ण ब्रह्मांड व्यापून टाकले. तिसरे पाऊल ठेवायला जागाच शिळ्यक नसल्याने बळी महाराज आपली वचनपूर्ती करू शकले नाहीत. तेव्हा वामनदेवांनी त्यांना दंड देण्यासाठी नागपाश अस्त्राने बंदिस्त केले. बळी महाराजांची पत्नी आणि गुरु त्यांचा त्याग करतात. परंतु, भागवत वर्णन करते की, बंदी बनविल्यानंतर देखील बळी महाराज लज्जित किंवा दुःखी नव्हते. उलट, वामनदेवांना ते म्हणाले, “आपल्याप्रति शत्रुभाव बाळगणाऱ्या अनेक आसुरांनी शेवटी महान योग्यांची गती प्राप्त केली. हे भगवंता, आपण एकाच कार्यात अनेक कार्ये संपन्न करता. त्यामुळे जरी तुम्ही मला वरूणपाशाने बांधून दंड दिला तरी मी लज्जित किंवा दुःखी नाही.” (श्रीमद्भागवत ८.२२.६)

बळी महाराजांना भगवंतांच्या कृपेवर पूर्ण विश्वास होता. त्यांना ठाऊक होते की भगवंत आपली कृपा देण्यास अत्यंत

तत्पर आहेत. या प्रसंगाच्या तात्पर्यात श्रील प्रभुपाद लिहितात, “बळी महाराज पूर्णपणे समर्पित भक्त होते, यात काहीच संशय नाही. त्यांना माहीत होते की, भगवंतांनी त्यांचे शत्रू असले ल्या अनेक आसुरांना योगसिद्धीची पूर्णता प्रदान केली होती. तर भक्ताविषयी काय सांगावे? त्यामुळे बळी महाराज निश्चित होते की, त्यांना दंड देण्यामागे भगवंतांचे काहीतरी रहस्य आहे. म्हणून भगवंतांनी अशा कठीण परिस्थितीत ठेवल्यानंतरही ते दुःखी किंवा लज्जित झाले नाहीत.”

अशा कठीण परिस्थितीत पडल्यावर आपण का लज्जित होतो? कारण, आपण दुसऱ्यांच्या समोर, विशेषकरून आपले मित्र आणि नातेवाईकांसमोर स्वतःला सदैव यशस्वी असल्याचे दाखविण्याचा प्रयत्न करतो.

बळी महाराजांनी सर्वकाही गमावले होते – त्यांचे राज्य, धन-संपत्ती, प्रसिद्धी इत्यादी सर्वकाही. एवढेच नव्हे, तर त्यांचे कुटुंबाचे सदस्य आणि मित्र त्यांच्या विरोधात गेले होते.

काही क्षणांपूर्वी बळी महाराज संपूर्ण ब्रह्मांडाचे चक्रवर्ती सम्राट होते. परंतु, दुःखी किंवा लज्जित होण्याएवजी ते प्रसन्न होते. त्यांनी प्रत्येक घटनेला श्रीकृष्णांच्या योजनेच्या रूपात स्वीकारले. त्यांना पूर्ण विश्वास होता की, भगवंत त्यांना या कठीण परिस्थितीत त्यांच्या कल्याणासाठीच ठेवत आहेत.

आपण भागवतातील या महान व्यक्तिंकडून शिकवण घेतली पाहिजे. मात्र, त्यांची नक्कल आपण करू शकत नाही. बळी महाराजांना स्वतः श्रीकृष्णांनी बंदी बनविले होते. परंतु, कदाचित् आपले असे सौभाग्य नसेल. भगवंत आपल्याला अप्रत्यक्षपणे त्यांच्या भौतिक शक्तींद्वारे दंड देतात. आपण समजू शकतो की, आपल्या जीवनातील पूर्वजन्मीच्या वाईट कृत्यांची

ती फळे आहेत.

श्रील प्रभुपाद सांगतात की, भक्त असल्याकारणे आपल्याला कुकर्मचे केवळ लाक्षणिक फळ मिळते. उदाहरणार्थ, एखाद्या मारेकन्याला केवळ त्याच्या हाताला सुई टोचण्याची शिक्षा मिळणे. शासनाला त्याला फाशीवर लटकविण्याचा पूर्ण अधिकार आहे. परंतु, त्याला छोटी शिक्षा देऊन माफी दिली जाते. भक्तांची हीच स्थिती आहे.

जो भक्त या तत्वांना समजतो तो आपले जीवन भागवतातील या शलोकाच्या शब्दांनुसार जगतो – “हे भगवंत! जो व्यक्ती त्याच्या जीवनात येणाऱ्या संकटांना स्वतःच्या पूर्वजन्मांचे फळ मानून धैर्यने त्यांना सहन करतो आणि असे करताना आपल्या अहैतुकी कृपेची प्रतिक्षा करतो, तसेच आपल्या हृदयाने, वाणीने आणि शरीराने आपल्याला सतत नमस्कार करतो, तो निश्चितच मुक्तीसाठी योग्य बनतो. मुक्ती त्याचा अधिकार बनते.” हा शलोक बळी महाराजांची मनःस्थिती आणि भावनांना प्रदर्शित करतो.

भागवताच्या प्रथम स्कंधात युधिष्ठिर महाराजांचे वर्णन आहे. ते शोक प्रकट करतात की केवळ त्यांच्या राजपदाच्या लालसेने महाभारताच्या युद्धात कोट्यवधी लोकांचा संहार झाला. त्यांच्या या विषण्ण अवस्थेचे समाधान करण्यासाठी श्रीकृष्ण त्यांना मृत्युशय्येवर पहुडलेल्या भीष्मदेवांकडे घेऊन जातात. त्यावेळी भीष्मदेव सांगतात की, पांडवांना जीवनात विनाकारण अनेकप्रकारच्या समस्यांना सामोरे जावे लागले. सर्व पांडव श्रीकृष्णांचे शुद्ध भक्त असल्याने त्यांच्या जीवनात पापकर्मामुळे उद्भवलेल्या संकटांचा प्रश्नच येत नाही. त्यांचे कष्ट तर काळाचा प्रभाव किंवा ग्रारब्धाची व्यवस्था होती. म्हणून, आपण जेव्हा संकटांनी वेढलेलो असतो त्यावेळी त्यांना सहन करण्याव्यतिरीक्त आपल्याकडे

दुसरा कोणताही पर्याय नसतो.

नंतर भीष्मदेव युधिष्ठिर महाराजांकडे वळून म्हणाले, “माझ्या मते हा सर्व दुर्जय काळाचा प्रभाव आहे. ज्याप्रमाणे ढग वाच्यामुळे असहाय्यपणे इकडे-तिकडे फेकले जातात, त्याचप्रमाणे सृष्टीतील प्रत्येक व्यक्ती काळाच्या प्रभावापुढे निष्प्रभ आहे.”

पुण्यात्म्यांना देखील भौतिक जगाच्या कष्टांना सामोरे जावे लागते. परंतु, ज्यांच्या प्रभावाने सगळ्यांना कष्ट भोगावे लागतात, तो काळ म्हणजे काय आहे? श्रील प्रभुपाद सांगतात की, काळ हा श्रीकृष्णांहून अभिन्न आहे. त्यामुळे काळाचा प्रभाव श्रीकृष्णांच्या अवर्णनीय इच्छेला प्रदर्शित करतो. सभोवतालची परिस्थिती आपल्या नियंत्रणाबाबूहरे असल्याने त्याविषयी शोक करण्याची आवश्यकता नाही. त्याचा स्वीकार करण्याव्यतिरिक्त आपल्याकडे दुसरा कोणताही मार्ग नाही. काळ आणि मृत्यु अटल आहे.

बन्याचदा इतरांवर काळाचा प्रभाव होताना पाहणे आणि स्वीकार करणे सोपे असते. पण, आपल्या जीवनात काळाच्या प्रभावामुळे संकटे आल्यास आपण गोंधळून जातो. लोक विचारतात, “माझ्यासोबतच असे का घडते?” परंतु, भगवंतांच्या योजनेला कोणीही जाणू शकत नाही. “महान दार्शनिक देखील याविषयी चिंतन करून हे समजण्यात असफल ठरले आहेत. ते देखील गोंधळून गेले आहेत. म्हणून याविषयी प्रश्न करणे निरर्थक ठरेल. सर्वांत चांगला मार्ग हा की, आपण कोणताही तर्क करता भगवंतांच्या आदेशानुसार जीवनयापन करावे.” अशा प्रकारे भक्त जीवनातील चढ-उतारात शांतपणे जीवन जागतो.

दुसरी महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे श्रीकृष्ण एका बाणात अनेक लक्ष्य साधतात. जेव्हा ते बालक होते तेव्हा त्यांनी खेळताना दोन वृक्षांना धाराशायी केले. त्याचसोबत त्या वृक्षांच्या रूपात राहणाऱ्या दोन देवतांना देखील शापमुक्त केले. नारदमुर्मींनी कुबेराच्या दोन पुत्रांना शाप आणि वरदान दोन्ही दिले होते. श्रीकृष्णांनी त्यांना मुक्त करून नारदमुर्मींच्या वरदानालाही सिद्ध केले.

श्रीकृष्ण प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे आपल्याला दंड देतात तेव्हा आपण विश्वास ठेवावा की ते लवकरच आपल्याला त्यांच्या चरणकमळांच्या निकट आणू इच्छित आहेत. जीवनातील कठीण परिस्थितीत हा साक्षात्कार घडावा, यासाठी आपण प्रार्थना करावी. भगवंतांना संतुष्ट करणे, हेच मनुष्य जीवनाचे परमोच्च ध्येय असल्याचे आपण जाणावे. स्वतःची इंद्रियतृप्ती करणे, हे काही मनुष्य जीवनाचे उद्दिष्ट नाही. श्रीकृष्णांना संतुष्ट करणे अजिबात अवघड नाही आपण केवळ आपल्या जीवनात घडणाऱ्या परिस्थितींना कृतज्ञतापूर्वक हृदयाने स्वीकारावे आणि त्या परिस्थितीकडे भक्तिमार्गात आणखी पुढे प्रगती करण्याची सुवर्णसंधी म्हणून पाहावे.

नारदमुनी व्यासदेवांना सांगतात, “हे ब्राह्मण, विद्वानांनी निर्धारित

केले आहे की, आपल्या सर्व कर्माना परम भगवंतांच्या सेवेत समर्पित करणे, हाच सर्व प्रकारच्या कष्टांवरील रामबाण उपाय आहे. हे व्यासदेव, जी वस्तू रोगाचे कारण बनते, तीच वस्तू औषध देखील बनते – असे होत नाही का?” (श्रीमद्भागवत १.५.३२-३३) श्रील प्रभुपाद याविषयी लिहितात, ‘कधी कधी दुधाने बनलेल्या व्यंजनांनी पोट बिघडते. परंतु, त्याच दुधापासून बनलेल्या दह्यात काही औषधे ठाकून खाल्ले तर ते पोटाला बरे करते.’”

भौतिक वस्तूप्रति असणारी आसक्ती आपल्या दुःखांचे मूळ आहे. जर आपण त्या भौतिक वस्तूना भगवान श्रीकृष्णांच्या सेवेत संलग्न केले तर त्या आपल्याला भगवद्धामात पोहचविण्यास सहाय्यक ठरतील. 🎀

प. पू. सत्स्वरूप दास गोस्वामी श्रील प्रभुपादांचे वरिष्ठ शिष्य आहेत. त्यांनी कृष्णभावनेवर आधारित ६० हून अधिक पुस्तकांची रचना केली आहे.

**श्रील प्रभुपादांच्या १२५त्या आविर्भाव दिनानिमित्ताने आम्ही
‘जाऊ देवाचिया गावा’ मासिकाचे डिजिटल संस्करण
लोकार्पण करीत आहोत.**

‘जाऊ देवाचिया गावा’ मासिकाचे डिजिटल संस्करण हरे कुर्बण आंदोलनाची पत्रिका

आता ‘जाऊ देवाचिया गावा’ मासिकाचे डिजिटल रूप सर्वांच्या सेवेसाठी उपलब्ध आहे. यामध्ये तुम्ही नवीन मासिकातील लेख गावू शकता आणि ते आपल्या मित्रांना, नातेवाईकांना वाचण्यासाठी देखील पाठू शकता. हे सर्व तुम्ही कोठेही आपल्या रसाईफोन किंवा टैक्सोटरवर करू शकता. यावाबत तुम्हाला काही प्रश्न असतील ते देखील तुम्ही सहजपणे विचार शकता.

यावरोवर मासिकाचे मुद्रित संस्करण देखील घालू राहील. आपल्या सोयीनुसार आपण या दोन्हीपैकी एकाची निवड करू शकता.

एक वर्षाचे
सदस्यवत (१२ अंक)
मूल्य केवळ
200/-
रुपये

डिजिटल संस्करणाची ही सुविधा हिंदी
तरसेच इंग्रजी भाषेतील मासिकांसाठी
देखील उपलब्ध आहे.

सदस्य वनण्यासाठी आपण **btgindia.com** या
संकेतरथळाला भेट देऊ शकता.

प्रत्येक सूर्योदय आणि सूर्यास्ताबरोबर...

या जगात भगवंतांनी प्रदान केलेला प्रत्येक क्षण अत्यंत मोलाचा आहे. वेळ सर्वांत मौल्यवान गोष्ट आहे. तुमची धनसंपदा, प्रतिष्ठा, जमीनजुमला तुमच्याकडून निघून गेल्यास पुन्हा कठोर परिश्रमाने ती पुन्हा प्राप्त करता येते. पण, एक क्षण निघून गेल्यास तो या जगातील सर्व संपत्ती दिली तरी पुन्हा परत मिळविता येत नाही. म्हणूनच इंग्रजीत एक म्हण आहे – ‘टाईम आणि टाईड वेट फॉन नन’. अर्थात, वेळ आणि सागरातील भरती कोणतासाठीही थांबत नाही.

लहानपणी शाळेत असताना कधी एकदा रविवारची सुट्टी येईल याची आपण वाट पहात असायचो. आणि, आता वृद्धापकाळात प्रत्येक दिवस मिनिटांप्रमाणे निघून जात आहे. यानंतर थोड्याच दिवसात आपणास शरीर सोडावे लागेल. यावेळी आपण मागे वळून विचार करू, “माझे जीवन इतक्या लवकर

कसे काय संपुष्टात आले? असे वाटते, जणू हे जीवन क्षणभरच होते!”

म्हणून, आपण दिवसातील प्रत्येक क्षणाचे मूल्य ओळखले पाहिजे. प्रत्येक क्षणाचा वापर आपण कशा प्रकारे करतो, याबाबत आपण सर्तक राहिले पाहिजे. प्रत्येक क्षणाचा अशा प्रकारे वापर करा, जेणेकरून स्वतः तुम्हाला तसेच इतरांना देखील लाभ होईल. श्रीमद्भगवत सांगते की, प्रत्येक सूर्योदय आणि सूर्यास्ताबरोबर आपण मृत्यूच्या जवळ जात आहोत. परंतु, जो मनुष्य काळाचे महत्त्व जाणून तो जीवनाच्या कालावधीत मनुष्य जीवनाचे ध्येय समजून भगवंतांच्या गौरवाचे श्रवण आणि कीर्तन करतो, असा मनुष्य प्रत्येक सूर्योदय आणि सूर्यास्ताबरोबर शाशवत दिशेने मार्गक्रमण करतो.

प्रह्लाद महाराजांचे दिव्य गुण

अगदी बालपणीच अद्भुत गुणांचे प्रदर्शन करून प्रह्लाद महाराज बारा महाजनांपैकी एक बनले.

- पुरुषोत्तम निताई दास

श्रीमद्भागवतात देवर्षी नारदमुनी युधिष्ठिर महाराजांसमोर प्रह्लाद महाराजांच्या अनेक भक्तिमय गुणांचे वर्णन करतात. प्रह्लाद भगवान विष्णुंचे महान भक्त होते. त्यांनी आपले संपूर्ण जीवन भगवंतांच्या दिव्य रूप आणि गुणांचे स्मरण करण्यात व्यतीत केले. अगदी लहानपणापासून त्यांच्या अंतःकरणात भगवान श्री विष्णूंप्रति प्रचंड भक्तिभाव होता.

सामान्य लोक भौतिक वस्तूंच्या प्राप्तीची कामना करतात आणि मानसिक तसेच शारीरिक रूपाने ते सांसारिक कार्यामध्ये संलग्न होतात. परंतु, प्रह्लाद महाराजांसारखे महान भक्त भौतिक विषयांमागे आपला मौल्यवान वेळ वाया घालवित नाहीत. ते केवळ शास्त्रनिर्देशित कार्याचाच अवलंब करून स्वतःला नेहमी भगवद्सेवेत नियुक्त करतात.

याठिकाणी प्रह्लाद महाराजांच्या असंख्य अद्भुत गुणांपैकी काहीवर थोडक्यात चर्चा आणि मनन करू.

१. महान भक्त

श्रीमद्भागवतात (७.४.३३) नारदमुनी सांगतात की, असुरकुळात जन्म घेतला असताना देखील प्रह्लाद महाराज भगवान श्री विष्णुंचे महान भक्त होते. प्रह्लाद सतत भगवद्वरणांवर ध्यान केंद्रित करून त्यामध्ये

अमर्याद दिव्यानंदाचा अनुभव करीत.

नारदमुनी प्रह्लादाच्या भावभक्तीचे वर्णन करतात, “कृष्णभक्तीतील प्रगतावस्थेमुळे कधी ते प्रेमाश्रू ढाळत, कधी हसत, कधी मोळ्याने

कीर्तन करीत नृत्य करीत.” (श्रीमद्भागवत

७.१४.३९)

श्रीमद्भागवत (६.३.२०-२१) बारा महाजनांचे वर्णन करते, ज्यामध्ये प्रह्लाद

महाराजांचा देखील समावेश आहे.

२. निर्भय प्रह्लाद

बाल प्रह्लादाला जेव्हा त्याचे पिता, हिरण्यकशिष्ठुने ठार मारण्याचा प्रयत्न केला, तेव्हा ते अविचलित राहिले. अज्ञानता आणि अहंकारामुळे हिरण्यकशिष्ठु भगवान श्री विष्णूना आपला शत्रू मानत होता. आपला पुत्रच विष्णुभक्त असल्याचे समजल्यावर तो अत्यंत क्रोधाविष्ट झाला. त्याने आपल्या पाच वर्षी पुत्राला ठार मारण्याचा निश्चय केला. श्रीमद्भागवतात त्याच्या या अत्याचारांचे वर्णन आहे. “हिरण्यकशिष्ठुचे राक्षस सेवक प्रह्लाद महाराजांच्या कोमल अंगाला त्रिशूलाशी बांधू लागले. सर्व राक्षस अत्यंत भयावह दिसत होते. त्यांचे दात टोकदार होते, त्यांची दाढी तांबडी होती. ‘याला कापून टाका!’ अशी चित्कार करीत ते भगवान श्री विष्णूवर शांतपणे ध्यान करणाऱ्या बाल प्रह्लादावर प्रहर करू लागले.” (भागवत ७.५.३९)

प्रह्लादने आत्मरक्षेसाठी कोणताही प्रयत्न केला नाही. शक्तिशाली असुरांसमोर ते अत्यंत निर्भयपणे बसून होते. हे पाहून राक्षसगण अधिकच क्रोधाविष्ट झाले. या भीषण संकटात देखील प्रह्लाद महाराज निर्भय कसे काय होते? हे तथ्य संपूर्ण ब्रह्मांडाला आपल्या नियंत्रणात ठे कू इच्छि पाण्या हिरण्यकशिष्ठुच्या आकलनशक्तीच्या पलीकडे होते. त्या पाच वर्षीय प्रह्लादाला ठार मारण्याचे सर्व प्रयत्न करण्यात आले. परंतु, प्रत्येक परिस्थितीत प्रह्लाद शांत आणि अविचलित होते. हे कसे शक्य होते? हे समजण्यासाठी आपण प्रह्लाद महाराजांच्या पुढील गुणांविषयी चर्चा करू.

३. भगवंतांवरील अढळ विश्वास

त्यांचा भगवंतांच्या संरक्षणात पूर्ण विश्वास होता. यास्तव ते कधीच चिंतीत नव्हते. महान संकटांमध्ये देखील ते अविचलित राहिले. प्रत्येक क्षण भगवद्स्मरण आणि भगवद्सेवेत कसा व्यतीत करता येईल? याविषयी ते सतत चिंतन करीत. एका बालकाला ज्याप्रमाणे

पूर्ण विश्वास असतो की संकटाच्या वेळी वडील त्याचे रक्षण करतील, त्याचप्रमाणे प्रह्लाद महाराजांचा परमपिता असणाऱ्या भगवंतांच्या संरक्षणावर पूर्ण विश्वास होता. यामुळे प्रह्लादाचे सांसारिक वडील, हिरण्यकशिष्ठुने प्रह्लादाला दमदाटी करण्यास सुरुवात केली तेव्हा भगवंतांवरील अढळ विश्वासामुळे ते मानसिक तसेच भावनात्मकदृष्ट्या पूर्णपणे अविचलित राहिले. आणि, इतिहास सर्वांना माहीतच आहे की, आपली सर्व शक्ती पणाला लावून देखील हिरण्यकशिष्ठु प्रह्लादाच्या केसाला धक्का देखील देऊ शकला नाही. अंतत: भगवान विष्णू प्रह्लादाला आनंद प्रदान करण्यासाठी श्रीनृसिंहदेवांचे रूप धारण करून प्रकटले आणि त्यांनी असुरराज हिरण्यकशिष्ठुचा वध केला.

भगवंतांवरील कृपेवर पूर्ण विश्वास व्यक्ती करीत प्रह्लाद म्हणाले, “सर्व कारणांचे आदिकारण, प्रत्येक वस्तूचे स्रोत असणाऱ्या भगवंतांना संतुष्ट करणाऱ्या भक्तांसाठी अप्राप्य अशी कोणतीही गोष्ट नाही.” (श्रीमद्भागवत ७.६.२५)

४. सर्वांग्रहि करुणा

हिरण्यकशिष्ठुचा वध केल्यानंतर भगवान श्री नृसिंहदेवांनी प्रह्लादाला काहीतरी वर मागण्यास सांगितले. भगवंत त्याची हवी ती इच्छा पूर्ण करण्यास तयार होते. परंतु, पाच वर्षीय प्रह्लादाला काहीही नको होते. भगवंतांच्या चरणकमळांचा आश्रय घेतला असल्याने त्यांना या भयावह जगात कोणतेही भय वाटत नव्हते. त्यांना केवळ मायासुखात व्यस्त असलेल्या बद्धजीवांबाबत चिंता होती.

“हे भगवन! मला या भौतिक जगाचे भय नाही, कारण माझे चित्त सदैव आपल्या यशोगानात पूर्णपणे निमग्न असते. मला केवळ त्या मूर्खांची चिंता आहे जे आपले कुटुंब, समाज आणि राष्ट्राचे पालन करीत भौतिक सुख प्राप्त करण्यासाठी मोठमोरऱ्या योजना

राबवित आहेत.” (श्रीमद्भागवत ७.९.४३)

सूर्यप्रकाशाविना प्रकाश असू शकत नाही, त्याप्रमाणे भगवान श्रीकृष्णांविना सुख असू शकत नाही. त्यामुळे प्रह्लादाच्या मनात तीव्र उत्कंठा होती की प्रत्येक जीवाने भगवंतांचा आश्रय घ्यावा. ते वारंवार बद्धुजीवांना त्यांच्या दुःखातून मुक्त करण्याची याचना करीत. भगवंतांप्रमाणेच प्रह्लाद देखील सर्व जीवांप्रति समभाव ठेवत आणि ते शत्रू-मित्र अशा द्वंद्वातून मुक्त होते. ते सर्व जीवांचे हितचिंतक होते आणि सर्व जीवांप्रति त्यांच्या अंतःकरणात करुणा भरलेली होती. त्यांचा अतोनात छळ करणाऱ्या आपल्या वडलांना देखील माफ करण्याची त्यांनी याचना केली. आपल्या वडलांप्रति त्यांच्या मनात कोणतीही दुर्भाविना नव्हती.

५. खेळ खेळण्यात अरुची

प्रह्लादामधील हा गुण मला सर्वाधिक आवडतो. लहानपणी त्यांना खेळ खेळण्यात बिलकूल रुची नव्हती. ते प्रत्येक क्षण भगवद्भक्तीत नियुक्त करीत. खेळाच्या वेळी त्यांचे सखा त्यांना खेळण्यासाठी बोलवित; पण एका खन्या मित्राप्रमाणे प्रह्लाद आपल्या मित्रांना भौतिक कार्यामागे वेळ न दवडता भगवद्कथा आणि भगवद्कीर्तनात सहभागी होण्यासाठी प्रेरीत करीत. प्रह्लादाच्या मधुर आणि प्रेमळ वचनांद्वारे त्यांचे मित्र प्रभावित होऊन त्यांच्यासह कीर्तन करू लागत.

आपल्या जीवनात थोडे डोकावून पाहा. लहानपण सोडा, अगदी मोठे झाल्यानंतर देखील आपण खेळ खेळण्यासाठी किंवा काहीतीरी पाहण्यासाठी वेडे असतो. भारतीय क्रिकेटच्या मागे तर युरोपिय आणि अमेरिकी लोक फुटबॉल मागे वेडे आहेत. आपण हे खेळ पाहण्यात, खेळण्यात इतके मग होऊन जातो की संपूर्ण बाह्य जगताला विसरून जातो. हे खेळ क्षणभंगुर मनोरंजन देत असले तरी आपल्या हृदयातील खन्या सुखाची तहान कधीच भागवू शकत नाहीत.

प्रत्येक जीव आनंदाच्या शोधात आहे, आनन्दमयोऽभ्यसात. आपण केवळ खेळच नव्हे तर चित्रपट, इंटरनेट, राजकारण, इकडच्या-तिकडच्या गोष्टी... इत्यादींमध्ये आनंद घेण्याचा प्रयत्न करतो. यातून तात्पुरता आनंद मिळतो, पण तो जीवात्मा शोधत असलेला खरा आनंद देऊ शकत नाही. आपणासर्वांना या गोष्टीचा अनुभव आला असेल. मात्र, आपण पाहतो की प्रह्लादाता केवळ कृष्णभक्तीतच खरे सुख मिळत होते. शुद्ध भक्त श्रीकृष्णांच्या पवित्र नामांचे श्रवण-कीर्तन तसेच त्यांच्या अर्चाविग्रहांच्या सेवेत खन्या सुखाचा अनुभव करीत आपला प्रत्येक क्षण भक्तिमय कार्याप्रति समर्पित करतो.

श्रीमद्भागवतात प्रह्लादांसारख्या महाभागवतांचे वर्णन करण्यात आले आहे, जेणेकरून आपण त्यांच्या आदर्शाचे आपल्या जीवनात पालन करू शकू.

६. निराभिमानता

प्रह्लादामध्ये अभिमानाचा लवलेश देखील नव्हता. तो संपूर्ण ब्रह्मांडावर राज्य करणाऱ्या

असुराज, हिरण्यकशिपूचा पुत्र होता. प्रह्लाद कधीही स्वतःला इतरांहून श्रेष्ठ मानत नसे. श्रीमद्भागवतात (७.४.३१-३२) प्रह्लादाच्या गुणांचे वर्णन करण्यात आले आहे. “वरिष्ठ लोकांबरोबर त्यांचा सेवक बनून ते व्यवहार करीत, निर्धन व्यक्तींप्रति ते पित्यासमान, समान लोकांबरोबर ते प्रेमळ बंधूप्रमाणे व्यवहार करीत. ते आपले शिक्षक, गुरुजन, गुरुबंधू या सर्वांचा आदर करीत.” आपण पाहतो की त्यांचे पिता सदैव त्यांचा अपमान करीत असले, त्यांच्यावर चिडत असले तरी प्रह्लाद सदैव त्यांच्याप्रति आदरभाव ठेवून होते.

७. साहसी प्रचारक

हिरण्यकशिपूच्या राज्यात कृष्णभक्तीचे पालन आणि प्रचार करण्याला बंदी होती. परंतु, प्रह्लाद निर्भयपणे कृष्णभावनेचा प्रचार करीत. अगदी देवराज इंद्र देखील ज्यासमोर भयाने थरथर कापत त्या शक्तिशाली असुर, हिरण्यकशिपूसमोर प्रह्लाद निर्भयपणे भगवद्स्तुती करीत. त्यांना आपल्या प्राणांचे भय देखील नव्हते. 🌱

**हे कृष्ण हे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हे हे।
हे राम हे राम राम राम हे हे॥**

“मी तुम्हाला कसे प्रसन्न करूँ ?”

जेव्हा मन आपल्याला गोंधळात टाकेल तेव्हा आपण आध्यात्मिक
जीवनाच्या या मूलभूत प्रश्नाचे स्मरण करावे.

- ब्रजबिहारी दास

मी सकाळच्या श्रीमद्भागवताच्या प्रवचनादरम्यान जागे राहण्याचा संघर्ष करीत होतो. एकीकडे प्रवचनकर्ता या सिद्धान्तावर जोर देत होते की आपण खेरे आध्यात्मिक सुख तेव्हाच प्राप्त करू शकतो जेव्हा आपण भगवंतांना वारंवार एकच प्रश्न करू, “हे भगवंता! मी आपणास कसे प्रसन्न करू?” आणि दुसरीकडे, मी काही मिनिटांआधी खालेला नाष्ट पचविण्यासाठी संघर्ष करीत होतो. हिंमत करून एका कोपन्यात उभा राहून मी ध्यानपूर्वक प्रवचन ऐकण्याचा प्रयत्न करू लागलो. माझ्या मनात एक विचार डोकावला, “कदाचित् श्रीकृष्ण प्रसन्न करण्याचा हाच सर्वात चांगला मार्ग आहे की मी यावेळी वर्तमानात जगू.”

बन्याचदा आपण या प्रश्नाला टाळत असतो आणि आपण विचार करतो की माझे जीवन सुखद आणि नियमित होईल तेव्हा मी श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्याचा विचार करेन. परंतु, असा दिवस कधीही येणार नाही. आत्ताच श्रीकृष्णांना शरण जाण्याची आणि त्यांना प्रसन्न करण्याची संधी आहे.

भक्ती कोणत्याही बाह्य सांसारिक व्यवस्थेवर निर्भर नाही. श्रीमद्भागवतात भक्तिमार्गाला अहैतुकी आणि अप्रतिहता म्हटले आहे, अर्थात - भक्ती पूर्णपणे स्वार्तरहित आणि कोणत्याही स्थितीद्वारे बाध्य होऊ शकत नाही. दुसऱ्या शब्दात सांगायचे तर श्रीकृष्णांचा भक्त प्रत्येक स्थितीत आणि विशेषकरून ‘आता’ श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्याचा प्रयत्न करतो, मग तो आपल्या जीवनात कितीही आव्हानांचा सामना करीत असला तरी.

मनातील धोक्याचा खेळ

कोण आपणास श्रीकृष्णांना ‘आता’ प्रसन्न करण्यापासून परावृत्त करू शकतो? आपण आपल्या साधनेत एकाग्र का होऊ शकत नाही? मनाची लालसा आणि शोक करण्याची प्रवृत्ती आपल्याला श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्यापासून थांबवून आपली फसवणूक करते.

वाढत्या वयासोबत आपण विचार करतो,

“जर मी युवावस्थेत अधिक धनार्जन केले असते तर आता मी चांगल्या प्रकारे भक्ती करू शकलो असतो.” किंवा, आपल्याला वेड्यात काढून मन म्हणते, “भविष्यात मी सेवानिवृत्त होईन तेव्हा माझ्याकडे भरपूर वेळ असेल, मग मी भगवंतांची भक्ती करेन.”

किंवा, “मी आपल्या आरोग्याची ठीक काळजी घेतली असती तर किती चांगले झाले असते...” अशा प्रकारे आपले मन अनेक कारणे सांगून आपल्याला श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्यापासून प्रतिबंध करते.

मनाची ही भ्रमंती आपल्याला पुढील जन्म घेण्याच भाग पाडते, कारण प्रकृतीच्या नियमांनुसार आपल्या मनात साठलेल्या सर्व इच्छा पूर्ण व्हायला हव्यात. पुढील जन्मात देखील आपण आपले बहुमूल्य जीवन गमावतो आणि जीवनाच्या संध्याकाळी जीवनात झालेल्या अन्यायांबाबत तक्रार करणे आणि दोषारोपण करण्याचे आपण कार्य करतो. अशा प्रकारे आपण पुन्हा अपूर्ण इच्छेच्या गाठोड्याकरिता मरतो. आपल्या वारंवार जन्म-मृत्यूचे हेच कारण आहे. परंतु, जर आपण वर्तमानात राहून श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्याचा प्रयत्न केला तर आपण शोक आणि इच्छांच्या अभेद्य चक्राला तोडू तसेच संसारचक्रातून मुक्त होऊन अमर्याद दुःखांपासून देखील वाचू.

दुसऱ्यांसोबतच्या संबंधात सुधारणा

जर आपण प्रत्येक परिस्थितीत श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्याचा प्रयत्न केला तर इतरांसोबत व्यवहार करताना होणाऱ्या लहान-सहान गोर्टीना सहन करणे सोपे होईल. परिणामस्वरूप आपले इतरांशी संबंध सुधारू लागतील.

बन्याचदा आपले मतभेद फारच क्षुल्लक असतात आणि ते मतभेद कृष्णभावनेच्या गहनतेविषयीच्या आपल्या कमतरतेला प्रदर्शित करतात. आपण स्वतः आपल्या आवश्यकता आणि इच्छांनी इतके आवृत्त झालेलो आहोत की क्वचितच श्रीकृष्णांच्या प्रसन्नतेबाबत विचार

करण्यास वेळ मिळतो. या स्वार्थी भावनेमुळे आपण प्रत्येक व्यक्तीवर मित्र किंवा शत्रूचा शिक्का मारतो. ज्याचे विचार माझ्या विचारांसोबत मिळतात, तो माझा मित्र आहे आणि ज्याचे नाही तो शत्रू. भक्तीचा स्वीकार केल्यानंतरही आपण हे समजू शकत नाही आणि श्रीकृष्णांपासून अंतर ठेऊन असतो. अनेक वर्षे भक्तिसाधना करूनही आपले जीवन पोकळ असते.

परंतु, आपण आपला दृष्टीकोण बदलला, जर आपण विचार करू लागलो की श्रीकृष्णांना काय प्रसन्न करेल, तर आपण सहजपणे इतरांवर प्रेम करायला शिकू. श्रीकृष्णांच्या इच्छांना जाणून त्या पूर्ण करण्याचा प्रयत्न आपल्या मनाला खन्या सुखाने भरून टाकेल.

प्रेमपूर्वक तिची वाकलेली पाठ सरळ केली.

श्रीकृष्ण कोणत्याही व्यक्तीच्या बाह्य स्थितीकडे पहात नाहीत. प्रत्येक प्राणी श्रीकृष्णांना अतिशय प्रिय आहे, हे जाणून आपण कृष्णभक्तांनी ते दोष पाहणे योग्य आहे का?

निंदेपासून प्रेमाकडे

समग्र नवद्विपवासियांना जगाई आणि मधाईचे दोष दिसत होते. परंतु, श्री नित्यानंद प्रभूनी आपल्या प्रेमाने त्या दोघांचे हृदयपरिवर्तन केले आणि श्री चैतन्य महाप्रभूना प्रसन्न करण्याची उत्कट इच्छा हेच त्यांच्या या कारुण्याचे कारण होते. भगवंतांना प्रसन्न करण्याची इच्छाच केवळ

श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्याचा प्रयत्न केला तर आपण शोक आणि इच्छांच्या अभेद्य चक्राला तोडू तसेच संसारचक्रातून मुक्त होऊन अमर्याद दुःखांपासून देखील वाचू.

द्वेष आणि असुरक्षा दूर होईल. श्रीकृष्णांना प्रसन्न करण्याच्या संघर्षाचा परिणाम – अनेक वर्षांपासून हृदयाला ताप देणारी वैफल्याची आग थंड होऊ लागेल.

दोषांच्या वर उठणे

या स्तरावर व्यक्ती जीवन आणि मृत्युविषयी विचार करू लागतो – “जरी मला कोणी काही म्हटले तरी मृत्युशय्येवर पहुडलेल्या माझ्यासाठी ते किती महत्त्वाचे असेल?” जेव्हा आपण विशाल दृष्टीकोणातून पाहणे आरंभ करतो, तेव्हा बहुतांश मतभेद विरघळून जातात.

इतरांचे दोष पाहण्यास अधिक बुद्धीची आवश्यकता नसते. प्रत्येक व्यक्तीत काही ना काही दोष असतातच. आणि, कोणीही ते शोधून बोटाने दाखवू शकतो. कुब्जा एक कुबडी होती, परंतु तिने श्रीकृष्णांना चंदन लेप अर्पण करून त्यांना प्रसन्न केले होते. श्रीकृष्णांनी तिच्या बाह्य दोषांकडे न पाहता

आपल्या हृदयाचे पोषण करते. खरा भक्त दोषांना दुर्लक्षित करीत नाही, विशेषकरून त्या दोषांना, जे इतरांना प्रभावित करणार असतील. परंतु, तो संपूर्ण विषयाला संवेदनशीलतेने सांभाळतो, जेणेकरून त्याच्याशी संबंधित प्रत्येक व्यक्ती लाभ प्राप्त करेल. हा प्रयत्न निश्चिततच भगवंतांना प्रसन्न करतो.

श्रील प्रभुपाद वृद्धावन सोङ्गुन न्यूर्कच्या गलिच्छ हिप्पीसोबत रहायला गेले. भारतातील हिंदू अशा अमेरिकन लोकांना अस्पृश्य म्हणून त्यांच्यापासून दूर राहतात. श्रील प्रभुपाद देखील असे करू शकत होते आणि त्यासाठी त्यांना कोणीही नावे ठेवली नसती. परंतु, श्रील प्रभुपादांनी पाहिले की ते अमेरिकी लोक श्री चैतन्य महाप्रभूंची कृपा प्राप्त करण्यास अधिक पात्र आहेत. श्रीकृष्णांची सेवा आणि त्यांना प्रसन्न करण्याची इच्छा बाळगणांच्या श्रील

(उर्वरित भाग - पान क्र. ३३ वर)

फ्रांस तर आजदेखील आहे, पण नेपोलियन कुठे आहे?

खालील वार्तालाप कृष्णकृपाश्रीमूर्ती श्रील ए. सी. भक्तिवेदान्त स्वामी प्रभुपाद आणि संयुक्त राष्ट्र संघाचे भूतपूर्व कार्यकर्ता श्रीमान् पी. शर्मा यांच्यादरम्यान १९७४ साली पॅरिस (फ्रांस) पार पडला.

श्रील प्रभुपाद : मी संयुक्त राष्ट्रसंघाला प्रश्न करतो, या सृष्टीमागील उद्देश काय आहे? माझा जन्म मानवरूपात झाला, दुसऱ्या कोणाचा हत्तीच्या रूपात तर तिसऱ्याचा मुंगीच्या रूपात. हे असे का असावे? सूर्य वेळेवर उगवतो, चंद्र वेळेवर उगवतो, क्रतू येतात-जातात. या सर्वांमागे कोणता उद्देश आहे?

श्रीमान् शर्मा : मला वाटते ते याबाबत काहीच सांगू शकणार नाहीत.

श्रील प्रभुपाद : याचा अर्थ इतके विद्याविभुषित असून देखील ते जड आणि मूर्ख आहेत.

श्रीमान् शर्मा : हो, बरोबर. आजकल शिक्षण म्हणजे केवळ पुस्तकी ज्ञान राहिलेले आहे.

श्रील प्रभुपाद : श्रीमद्भगवतात अशा तथाकथित ज्ञानाला वेळेचा अपव्यय म्हणण्यात आले आहे. कदाचित् एखादा व्यक्ती आपल्या कर्तव्यांचे नीटपणे पालन करीत आहे; परंतु त्याला सृष्टीमागील उद्देश माहीत नसेल, त्याने आपली कृष्णभावना जागृत केली नसेल तर त्याने आपला मौल्यवान वेळ व्यर्थ

घालविला आहे. म्हणून आम्ही म्हणतो की संयुक्त राष्ट्रसंघ केवळ वेळेचा अपव्यय आहे.

व्यवहारिक दृष्टीकोणातून पाहिल्यास त्यांनी काहीच प्राप्त केलेली नाही. याची स्थापना राष्ट्रराष्ट्रांमधील युद्धे थांबविण्यासाठी करण्यात आली होती. पण, त्यानंतर देखील अनेक युद्धे झाली आणि ते त्यांना थांबू शकले नाहीत. ते स्वतःला संयुक्त राष्ट्रसंघ असल्याचे घोषित करतात, पण ते अधिकाधिक असंयुक्त अर्थात विभाजित होत चालले आहेत. भगवद्गीतेनुसार (५.२९) त्यांना वास्तविक शांती हवी असल्यास त्यांनी जाणले पाहिजे की भगवान श्रीकृष्ण हे परम भोक्ता आहेत, ते प्रत्येक वस्तुचे स्वामी आहेत (सर्वलोक महेश्वरम्) आणि प्रत्येक प्राणिमात्राचे ते परम मित्र (सुहृदं सर्वभूतानाम्) आहेत. केवळ ही गोष्ट जाणल्याने ते शांती प्राप्त करू शकतात. हे श्रीकृष्णांचे मत आहे. नाहीतर, तुम्ही कितीही विशाल सभा, सम्मेलने आयोजित केली तरी त्यातून काहीच निष्पत्र होणार नाही.

श्रीमान् शर्मा : याचा अर्थ असा की, प्रत्येक वस्तू भगवंतांच्या मालकीची आहे. ते या सत्याचा अस्वीकार करीत आहेत.

श्रील प्रभुपाद : हाच तर त्यांचा मूर्खपणा आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघ केवळ फसविणाऱ्या आणि फसवून घेणाऱ्यांचा संघ आहे. एकाला फसवायचे आहे आणि दुसऱ्याला फसवून घ्यायचे आहे. हे आमचे मत आहे. त्यामुळे फसविणाऱ्या लोकांचा संघ कशा प्रकारे मानव समाजाचे हित करू शकतो? खरी शांती कशी प्राप्त होते, याचे त्यांना मूळीच ज्ञान नाही; पण ते शांती प्रस्थापित करण्यासाठी प्रयत्नशील असल्याचे दाखवितात.

श्रीमान् शर्मा : बरेच लोक म्हणतील आपल्या मताचे प्रमाण काय?

श्रील प्रभुपाद : आमचे मत तरक्युक्त नाही का? या खोलीतील प्रत्येक वस्तूची निर्मिती करण्यात आली आहे. असे नाही का?

श्रीमान् शर्मा : हो, निश्चितच प्रत्येक वस्तू निर्माण करण्यात आली आहे.

श्रील प्रभुपाद : येथील टेबल, खुर्ची, विजेचा बल्ब... इत्यादी प्रत्येक वस्तू कोणीतरी निर्माण केली आहे. त्याचप्रमाणे या भौतिक सृष्टीची देखील कोणीतरी निर्मिती केली आहे, या सत्याला आपण कसे काय नकारू शकता? हे आपोआप निर्माण झाले असल्याचे म्हणणे निवळ मूर्खपणाचे आहे. यामागे कोणीतरी कलाकार निश्चितच आहे. पण, तो कोण आहे? आपण तर निसर्ग बनविलेला नाही. म्हणून आपण त्या व्यक्तीचा शोध घेतला पाहिजे. भौतिक प्रकृती कोण नियंत्रित करीत आहे, तिचा स्वामी कोण आहे? मी याचा स्वामी आहे का, की ज्याने सृष्टी निर्माण केली आहे, तो स्वामी आहे?

श्रीमान् शर्मा : निश्चितच निर्माता स्वामी आहे.

श्रील प्रभुपाद : मग, 'हा देश माझा आहे' असा दावा आपण का करतो?

श्रीमान् शर्मा : अमेरिका देश अमेरिकन लोकांचा नाही, असा तुमच्या म्हणण्याचा आशय आहे का?

श्रील प्रभुपाद : हो. तो त्यांचा नाही. तरीही ते मूर्खपणे दावा करतात, "हा माझा देश आहे. हा झेंडा आमचा आहे." म्हणून हे सर्व धोकेबाज आहेत. आणि ते एकत्र येऊन दुसऱ्यांना देखील धोका देण्याचा प्रयत्न करीत आहे. अमेरिकी लोक विचार करतात, "रशियाला कसा धोका देता येईल?" आणि रशियन लोक विचार करतात, "अमेरिकेला धोका कसा देता येईल?" ही कसली सभ्यता आहे की आपण एकमेकांना फसविण्यासाठी तथाकथित सम्मेलनांचे आयोजन करून वेळ वाया घालवित आहात?

श्रीमान् शर्मा : हो, बरोबर.

श्रील प्रभुपाद : अमेरिकेने तेथील मूळ निवासी रेड इंडियन्स लोकांना धोका दिला. त्यांची जमीन हिसकावून ते दावा करीत आहेत, "अमेरिका आमचा आहे. परंतु, तुम्हाला ही जमीन कोटून मिळाली? तुम्ही मूळ निवासी लोकांकडून तो हिसकावून घेतला आहे. संपूर्ण

जगात हेच चालले आहे. नेपोलियन विचार करीत होता, "फ्रांस माझा आहे." फ्रांस तर आज देखील आहे; परंतु नेपोलियन कोठे आहे? तो आता कोठे आहे - फ्रांस, स्वर्गात की नरकात? असंख्य लोक असून असंख्य प्रकारचे जीवन आहे. आपल्या वर्तमान जीवनात आपण राष्ट्रवादी असाल - नेपोलियन, महात्मा गांधी किंवा संयुक्त राष्ट्रासाठी कार्य करणारा व्यक्ती; पण या भौतिक शरीराचा अंत होताच मला दुसरे शरीर प्राप्त होईल. त्यावेळी माझ्या माणील जीवनातील सर्व कायें निरर्थक बनतील.

श्रीमान् शर्मा : ओह, तर हे असे आहे!

श्रील प्रभुपाद : हो, सर्वकाही निरर्थक ठेल. हे लोक व्यर्थपणे आपला वेळ वाया घालवित आहेत. हे लोक मोठमोठ्या चर्चाचे आयोजन करतात, पण त्यांच्याकडे परिपूर्ण ज्ञान नाही आहे. आणि, तरीही त्यांना प्रगत मानले जात आहे. मनुष्य जीवनाचा उद्देश काय आहे, या भौतिक जगाशी आपला संबंध काय आहे? या गोष्टी त्यांना माहीत असल्या पाहिजेत. या जगाचा कोणीतरी सृष्टा आहे? तो कोण आहे? त्याच्याशी माझा काय संबंध आहे? या सर्व महत्वाच्या प्रश्नांची उपेक्षा करून ते विश्वनेता बनून फिरत आहेत.

श्रीमान् शर्मा : असे शासन अत्यंत निकृष्ट असते. आपण बरोबर बोलला आहात. प्रत्येक राष्ट्र स्वार्थी आणि आत्मकेंद्रित आहे.

श्रील प्रभुपाद : परंतु, इच्छा केल्यास मनुष्य या मोहातून बाहेर पडू शकतो. यासंदर्भात वैदिक शास्त्रांमध्ये पुरेसे ज्ञान प्रदान करण्यात आले आहे. या ज्ञानाचा लाभ घेऊन हे लोक आपले जीवन सार्थक का करीत नाहीत? मी हा प्रस्ताव घेऊन आलो आहे. केवळ या उद्देशापोटीच आम्ही कृष्णभावनेचा प्रचार करीत आहोत. हे लोक मुख्य विषय बाजूला ठेवून व्यर्थपणे आपले जीवन वाया घालवित आहेत. आणि, आम्ही त्यांना वाचविण्याचा प्रयत्न करीत आहोत. हे च आमचे कृष्णभावनामृत आंदोलन आहे. ●

नारदमुनी

वैदिक इतिहासातील सर्वाधिक प्रसिद्ध संतांयैकी
एक असलेल्या नारदमुनींचा संक्षिप्त इतिहास.

- अमल भक्त दास

एक क्रोधित साप वेटोळे घालून गवतामध्ये लपून त्याच्या दिशेने येणाऱ्या पावलांना डंक मारण्याची प्रतिक्षा करीत होता.

ती नारदमुनींच्या आईची पावले होते. समोर एक साप डंक मारण्याच्या प्रतिक्षेत असल्याचे ती पाहू शकत नव्हती. त्यावेळी अंधःकार तर होताच त्याबरोबर तिचे मन गोशाळेत जाण्यावर केंद्रित होते. तेथून तिला गाईचे दूध काढून आणायचे होते.

सापाने पावले जवळ येत असल्याचे पाहिले आणि पाऊल त्याच्या अंगावर पडणार तेवढ्यात सापाने फुल्कार मारीत मातेच्या पायाचा चावा घेतला. सापाचे विष त्वरित तिच्या अंगात पसरू लागले.

नारदांची आई वेदनेने ओरडली. तिने पायाला चिकटलेल्या सापाला पकडून शक्य तितक्या दूर फेकले.

गोशाळेजवळ पोहोचता पोहोचता तिची चाल मंदावली. आता विष संपूर्ण शरीरात भिनल्याने ती उभी देखील राहू शकली नाही आणि थोड्याच वेळात जमिनीवर खाली कोसळली. तिचा श्वास फुलू लागला. मदतीसाठी तिने हाक मारण्याचा प्रयत्न केला; पण आवाजात शक्ती नसल्याने तिची हाक कोणालाही ऐकू आली नाही. आता तिला समजले होते की थोड्यात वेळात तिला शरीर सोडावे लागणार आहे.

पाच वर्षीय बालक असलेल्या नारदांना जेव्हा आपल्या आईच्या देहांताचा वृत्तांत

मिळाला तेव्हा तिच्या आठवणी त्यांच्या मनात आठवू लागल्या. त्यांच्या आईने एका ब्राह्मणाच्या घरी घरकाम करून नारदाचे पालनपोषण केले होते. त्यांना मागील वर्षीचा वर्षा क्रतू आठवला जेव्हा काही भगवद्भक्त त्या ब्राह्मणाच्या घरी राहण्यासाठी आले होते. ब्राह्मणाने नारदाच्या आईला चातुर्मास्याच्या काळात या भगवद्भक्तांची सेवा करण्याचे कार्य सोपविले होते. प्रेमपूर्वक सेवा करताना तिने आपल्या पुत्राला देखील त्यांच्या सेवेत संलग्न केले. उदाहरणार्थ, नारद त्यांच्यासाठी भोजन आणत, त्यांच्या निवासस्थानाची साफ-सफाई करीत... इत्यादी.

साधुंची सेवा आणि त्यांचा आशीर्वाद प्राप केल्याचा परिणाम असा झाला की अचानक नारदांना अध्यात्मामध्ये रूची निर्माण झाली. ते आत्मनियंत्रित झाले आणि त्यांना इतर बालकांबरोबर खेळ खेळण्यात निरस वाढू लागले. सदैव शिष्ट व्यवहार करीत ते केवळ आवश्यक तितकेच बोलत.

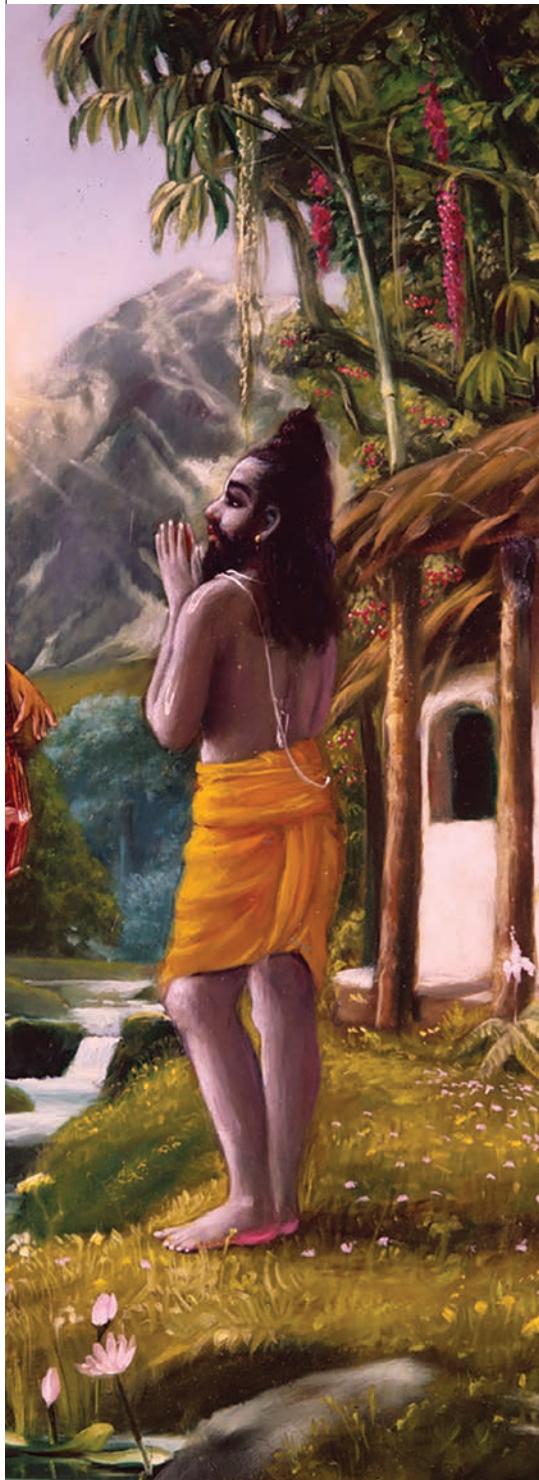
प्रसादाची शक्ती

एके दिवशी साधुंचे भोजन झाल्यावर त्यांचे उच्चिष्ठ प्राप करण्याची नारदांनी विनंती केली. त्याची शुद्ध भावना आणि उद्देश जाणून त्यांनी प्रसन्नतापूर्वक त्याला स्वीकृती दिली. नारदाने अतिशय आनंदाने तो संपूर्ण महाप्रसाद ग्रहण केला.

केवळ या दिव्य संपर्काने नारदांच्या

गतजन्मातील सर्व पापकर्माचे परिणाम तत्काल नष्ट झाले. ते शुद्ध झाले आणि स्वाभाविकपणे त्यांच्यात भगवतांप्रति आकर्षण निर्माण झाले. परिणामस्वरूप ते अत्यंत उत्साहाने साधुंच्या मुखातून श्रीकृष्णांच्या आकर्षक लीलांचे श्रवण करू लागले. प्रत्येक कथेबरोबर त्यांचे

भगवंतंप्रितिचे आकर्षण वृद्धिगत होत गेले आणि दिवसागणिक श्रीकृष्णांच्या दिव्य लीला जाणण्याची तीव्र लालसा त्यांच्यात निर्माण झाली. लवकरच ते देहात्मबुद्धीतून मुक्त होऊन आत्मस्वरूपास प्राप्त झाले.

सेवा करता-करता नारदांमध्ये साधुंप्रति

दृढ विश्वास उत्पन्न झाला. फलस्वरूप त्यांनी नारदांना दिव्य ज्ञान प्रदान केले. नारदांनी जाणले की - आत्मा काय आहे? जीव भौतिक जगात कसा आला आहे? त्याच्या दुःखाचे कारण काय? आणि, कशा प्रकारे तो दुःखातून मुक्त होऊ शकतो. याबरोबर त्यांनी हे देखील जाणले की जीवात्म्याचा भगवंतांशी शाश्वत संबंध आहे आणि भक्तियोगाद्वारे हा संबंध पुनर्प्रस्थापित केला जाऊ शकतो. त्यांनी जाणले की, ते देखील भगवंतांच्या धामात परतून तेथे साक्षात भगवंतांशी प्रेमाचे आदान-प्रदान करू शकतात. आता नारदांच्या जीवनात याहून उदात्त लक्ष्य दुसरे कोणतेही नव्हते.

वर्षा क्रतू समाप्त झाल्यावर साधुंनी नारदांचा निरोप घेतला आणि पुढील तीर्थात्रेला ते निघून गेले.

आता नारदांची आई निघून गेली असल्याने नारदांसमोर अनेक प्रश्न उभे होते - आता त्याने काय करावे? त्याचे पालनपोषण कोण करील? नारद असहायतेचा अनुभव करू लागले. आईच्या वियोगामुळे नारद उदास होते; पण ते जाणत होते की त्यांची आई दुसऱ्या लोकात गेली आहे आणि निश्चितपणे भगवंत तिची काळजी घेतील. त्यांनी जाणले की आईचा अकाळी मृत्यू ही भगवंतांची एक विशेष कृपा आहे कारण येथून पुढे त्यांना पूर्णपणे भगवंतांवर आश्रित राहावे लागणार होते. नारदांचा भगवंतांवर दृढ विश्वास होता. त्यांनी ब्राह्मणाचे घर सोडून भगवंतांचा पूर्ण आश्रय घेत उत्तर दिशेला प्रस्थान केले.

हृदयात भगवंतांचे दर्शन

नारद अनेक नगर, ग्राम, दन्या-खोन्या, शेत, वनातून होत प्रवास करीत राहिले. त्यांनी मार्गात सोने, चांदी, तांबे यांनी युक्त पर्वत पाहिले आणि त्याबरोबर हजारो कमलपुष्पांनी भरलेली सुंदर सरोवरे देखील पाहिली. अनेकदा त्यांनी साप, विंचू, हिंस पशू असलेल्या घनदाट

वनातून प्रवास केला जे एकट्याने पार करणे कठीण होते.

अशाच एका निर्जन वनात नारद एका वटवृक्षाखाली बसून भगवंतांवर ध्यान करू लागले. भगवंतांच्या चरणकमळांवर आपले मन एकाग्रचित्त केल्याने त्यांचे हृदय दिव्य प्रेमाने भरून गेले आणि त्यांच्या नेत्रांतून प्रेमाशू वाहू लागले.

नारद आपल्या अंतःकरणात भगवंतांचे दर्शन करू लागले. भगवंतांचे अवीट सौंदर्य पाहून त्यांचे हृदय दिव्यानंदाने भरून गेले. त्यांच्या शरीरात रोमांच उभे राहिले आणि ते भावविभोर झाले. पण, थोड्याच वेळात भगवंत पुन्हा अदृश्य झाले. नारदांनी पुन्हा भगवंतांवर ध्यान लावले आणि पुन्हा त्यांचे दर्शन प्राप्त करण्याचा प्रयत्न केला. पण, त्यांचे सर्व प्रयत्न विफल ठरले. भगवंतांच्या वियोगामुळे नारद अतिशय निराश आणि दुःखी झाले.

बालकाचे दुःख पाहून अंतःकरणातून भगवंत गंभीरतापूर्वक बोलले, “नारद! या जीवनात पुन्हा तुला माझे दर्शन मिळणार नाही.”

“काय?” नारदांना हे ऐकून धक्काच बसला.

“मला माफ कर.”

“पण का?”

“कारण तुझी भक्ती अजूनही अपूर्ण आहे.”

“अपूर्ण?”

“हो. तू जितकी अधिक सेवा करशील तितके तुझे अंतःकरण शुद्ध होईल.”

“मग तुम्ही मला आधी दर्शन का दिले?”

“मला प्राप्त करण्याची इच्छा तुझ्या अंतःकरणात जागृत करण्यासाठी मी थोड्याकाळासाठी तुला माझे दिव्य दर्शन दिले.”

“ते कसे?”

“जितके अधिक तू माझे स्मरण करशील,

मला प्राप्त करण्याची लालसा दाखविशील, तितके लवकर तू सर्व प्रकारच्या भौतिक कामनांतून मुक्त होशील.”

“भौतिक कामनांतून मुक्त झाल्यावर मला पुन्हा तुमचे दर्शन प्राप्त होईल का?”

“हो, निश्चितच. तू मला सर्वत्र आणि प्रत्येक वस्तुमध्ये पाहू शकशील.”

नारदाला आशेचा किरण दिसला.

“माझ्या कृपेने तुला माझे कधीच विस्मरण होणार नाही.”

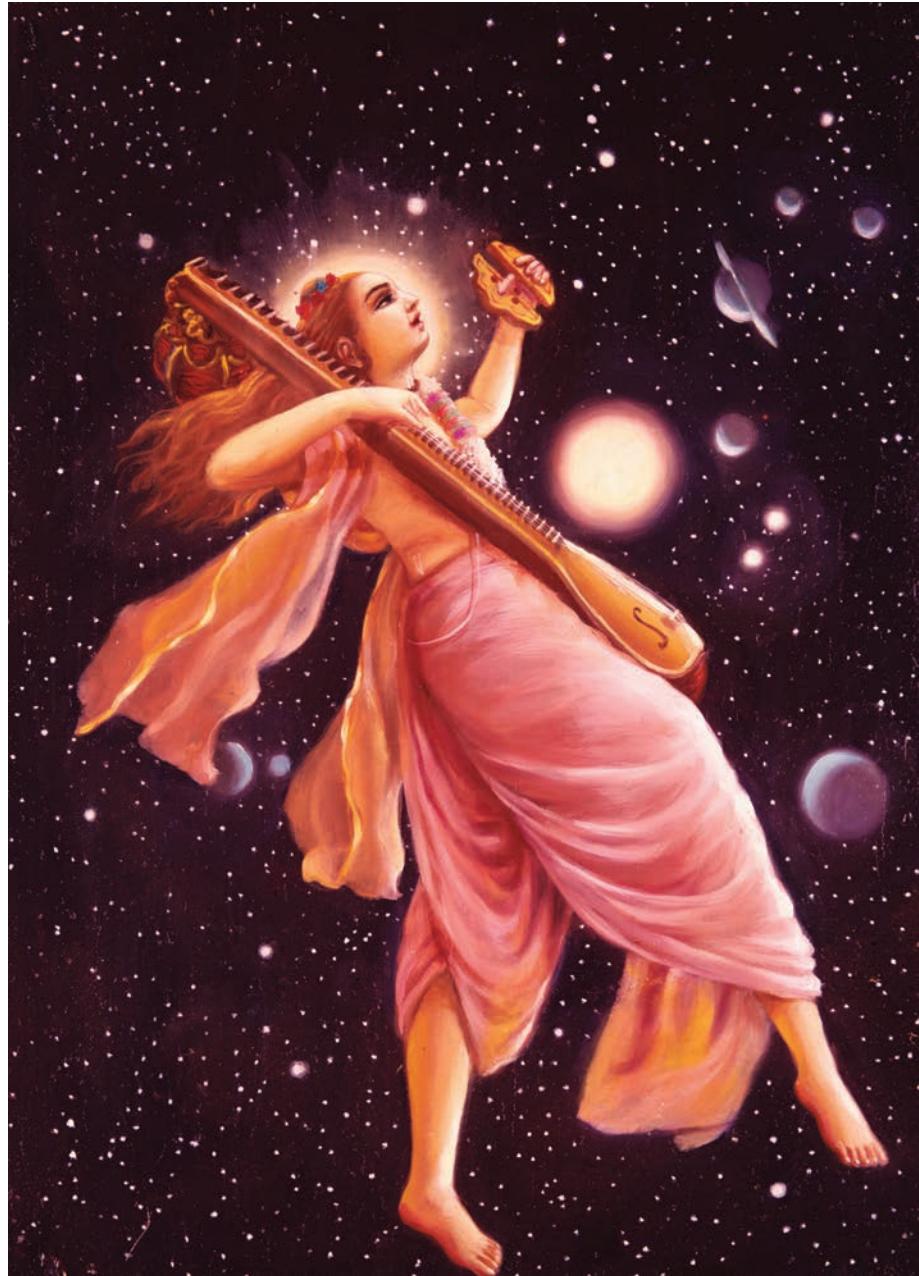
भगवंतांची वाणी थांबताच नारदांनी शांती आणि कृतज्ञतेचा अनुभव करीत त्यांना प्रणाम केला.

नारदांचा संदेश

त्यानंतर नारद निरंतर भगवंतांचे नाम आणि कीर्तीचे कीर्तन आणि स्मरण करीत आहेत, कारण ते जाणतात ही पद्धती भगवद्ग्रामीसाठी अत्यंत प्रभावशाली आहे. अशा प्रकारे पूर्णपणे संतुष्ट, विनम्र आणि प्रसन्न भावात त्यांनी संपूर्ण विश्वात भ्रमण करणे सुरु केले. जीवनाच्या शेवटी ते सर्व भौतिक इच्छांतून मुक्त झाले. तदनंतर भगवंतांनी त्यांना शाश्वत ज्ञान आणि आनंदाने पूर्ण असे दिव्य शरीर प्रदान केले ज्याद्वारे ते कधीही भगवंतांचे दर्शन करू शकत होते.

अनेक वर्षांनंतर ब्रह्मदेवांचा एक दिवस संपल्यावर (४३ कोटी २० लाख वर्ष) प्रलय झाला. त्यावेळी ब्रह्मदेवांबरोबर नारदमुनी देखील भगवंतांच्या शरीरात समाविष्ट होऊन दिव्य चेतनेत राहू लागले. ब्रह्मदेवाची रात्र समाप्त झाल्यावर त्यांनी पुन्हा भौतिक सृष्टीची रचना केली. त्यावेळी नारदमुनी तेच दिव्य शरीर धारण करून ब्रह्मदेवांच्या शरीरातून प्रकट झाले. तेव्हापासून भगवान श्री विष्णुच्या कृपेमुळे नारदमुनी निर्बाधपणे समस्त भौतिक आणि आध्यात्मिक लोकांमध्ये भ्रमण करून भक्तीचा प्रचार करीत आहेत.

नारदमुनी जेथे कोठे जातात, तेथे आपल्या

वीणेवर भक्तिमय संगीत गात भगवंतांच्या लीलांचे गुणगान करतात. हे सुंदर वाद्य स्वयं भगवंतांनी त्यांना प्रदान केले आहे. नारदमुनी मधुर संगीताद्वारे भगवंतांच्या दिव्य लीलांचे गुणगान गाऊ लागताच भगवान श्रीकृष्ण त्यांच्या हृदयात प्रकट होतात.

सर्वांसाठी नारदमुनींचा एकच संदेश आहे, “आपण परम भगवंतांच्या दिव्य लीलांच्या श्रवण-कीर्तनरूपी नौकेचा आधार घेऊन भौतिक इच्छा, चिंता आणि कष्टांचा अगाध समुद्र सहजपणे पार करू शकतो. भगवंतांच्या

लीलांचे गुणगान आपणास शुद्ध भगवद्ग्रेम आणि पूर्ण आनंद, शांती, संतुष्टी प्रदान करू शकते. भगवद्ग्रेम प्राप्त झाल्यावर आपल्या मनात दुसरी कोणतीही इच्छा राहणार नाही.”

अशा प्रकारे नारदमुनींनी आपले आध्यात्मिक लक्ष्य (निरंतर भगवंतांचे दर्शन) तर प्राप्त केलेच, शिवाय आपले उदाहरण आणि शिकवणींद्वारे इतर जीवांना ते अंतिम लक्ष्य प्राप्त करण्यासाठी आजतागायत मार्गदर्शन करीत आहेत. ¶

पृथ्वी महाराज

भगवंतांचे शासक-शतकी अवतार

प्रशासन क्षेत्रातील एक असा दीपरस्तंभ जो आजच्या अस्तव्यस्त राजकारणात योग्य दिशा प्रदान करू शकतो.

- राधिका वल्लभ दास

अकरावी-बारावीत असताना मी नित्यनेमाने स्पर्धा-परिक्षा पत्रिकेचे वाचन करायचो. भारतातील प्रतिष्ठित विश्वविद्यालयात प्रवेश मिळविणे, हे माझे उद्दिष्ट होते. या पत्रिकेत विभिन्न प्रवेश परिक्षांमध्ये यश संपादन केलेल्या लोकांच्या कथा प्रकाशित व्हायच्या. लक्षात घ्या, अशा पत्रिकेचे वाचन तेच लोक करतात ज्यांना तशाप्रकारे यशस्वी व्हायचे आहे. परंतु, जे लोक त्या यशशिखरावर पोहोचले आहेत, किंवा वृद्ध अथवा सेवानिवृत्त झाले आहेत, ते या पत्रिकेचे वाचन करीत नाहीत.

आपल्या जीवनशैलीहून भिन्न असणाऱ्या किंवा ज्यातून काही प्राप्त होणार नाही, अशा विषयांचे वाचन किंवा श्रवण करण्याला लोकांची बहुदा पसंती नसते. परंतु, भागवतात आपण अशा व्यक्तीविषयी वाचतो जो वृद्ध आहे, सेवानिवृत्त आहे आणि संत असल्याकारणे या जगाविषयी उदासीन आहे. परंतु, ते अशा संसारी राजाविषयी ऐकण्यास उत्सुक आहेत जे पूर्णपणे धन, प्रशासन आणि राजकारण यांनी वेढलेले आहेत. एवढेच नाही, तर ते घोषणा करतात की, “असा कोणता

बुद्धिमान व्यक्ती असेल जो या राजाच्या कार्यकलापांविषयी श्रवण करणार नाही?”

हे आहेत महाभारतातील महान व्यक्तित्व, विदुर. ते महाराज पृथुंविषयी ऐकण्यास अतूर होते. आपले सर्वस्व त्यागून विदुर तीर्थयात्रेला निघाले होते. भ्रमण करताना त्यांची भेट मैत्रेय मुनींशी झाली. मुनींकडून विस्तारपूर्वक महान राजा, पृथुंची कथा श्रवण करून विदुर अत्यंत संतुष्ट झाले होते. श्रील प्रभुपाद तात्पर्यात (भागवत ४.२१.१०) लिहितात, “‘विदुर सामान्य राजा आणि शासनकर्त्याकरिता एक आदर्श स्थापित करीत आहेत. त्यांनी दाखवून दिले की एखाद्याने कशा प्रकारे पृथु महाराजांविषयी श्रवण करावे आणि त्यांचे अनुगमन करण्यास उत्सुक असावे.’”

पृथु महाराजांचे प्राकट्य

पृथ्वीवर त्याकाळी क्लूर राजा, वेन राज्य करीत होता. शेवटी त्याच्या अत्याचाराला कंटाळून ब्राह्मणांनी आपल्या ब्रह्मतेजाने त्याचा वध केला. नवीन राजाला राजगादीवर प्रस्तापित करण्यासाठी ब्राह्मणांनी वैदिक मंत्रांचे उच्चारण करीत आसुरी राजा वेनाच्या शरीराचे मंथन केले असता पृथु महाराज प्रकट झाले. ब्राह्मणांद्वारे त्यांचा राज्याभिषेक होत असताना सूत आणि मगध जातील गायक पृथु महाराजांनी त्यांना तात्काळ तसे करण्यापासून थांबविले. आजकाल आपण पाहतो की स्तुतीपाठक आपल्या नेत्याच्या अशा गुणांची स्तुती करतात जे त्या नेत्यामध्ये मूळीच नाहीत. आणि, हे मूर्ख नेतेदेखील गर्वाने अशा त्यांच्यासाठी लागू नसणाऱ्या स्तुतीसुमनांचा स्वीकार करतात.

काही दिवसांपूर्वीच माझ्या मित्राला याचा अनुभव आला. तो स्वतःला भगवंत समजणाऱ्या एका साधूला भेटला ज्याचे शिष्य भरगच्च सभेत त्याचे गुणगान करीत होते. ९२ वर्षांच्या या ‘भगवंताच्या’ (तथाकथित) हातात अगदी साधा रूमाल उचलण्याची

देखील शक्ती नव्हती. परंतु, तरीही निर्लज्जपणे तो आपली लोकांकडून होणारी प्रशंसा स्वीकारत होता. दुसरीकडे पृथू महाराज, ज्यांना सर्व देवता आणि स्वतः ब्रह्मदेवांनी देखील भगवंतांचे अधिकृत अवतार म्हणून स्वीकारले होते, तरीही पृथू महाराजांनी सूत आणि मगधांना त्यांचे गुणगान करण्यापासून परावृत्त केले. एक योग्य राजाच्या भूमिकेत त्यांनी जनसामान्यांना शिकवण दिली की, कोण्या सोम्या-गोम्याला भगवान किंवा नेता म्हणून स्वीकार करू नका. त्यांनी नेत्यांना शिकविले की, आपल्या अनुयायांकडून अयोग्य प्रशंसेचा स्वीकार करू नये. खरेतर अनुपस्थित गुणांची दिखाऊ प्रशंसा त्या व्यक्तीचा घोर अपमान आहे.

आध्यात्मिक आणि भौतिक पोषण

आधुनिक काळात नेतागण निवडणूकीच्या थोडे आधी जागे होऊन जनतेला भोजन, कपडे इत्यादींचे वाटप करतात किंवा त्यांना खोटी आश्वासने देतात. परंतु, पृथू महाराजांनी राजा होताच दुष्काळग्रस्त लोकांच्या आवश्यकतेकडे ध्यान दिले. पृथू महाराजांच्या पूर्वी क्रूर वेनाच्या राज्यकाळात पृथ्वीने अन्न-धान्य उत्पादन करणे बंद केले होती. यामुळे अन्नरंचाई निर्माण झाली होती. पृथ्वीने अन्नपुरवठा करणे थांबविल्यामुळे पृथू महाराजांनी पृथ्वीला दंड देण्याचे ठरविले. तेव्हा पृथ्वी गाईचे रूप धारण करून पळ काढू लागली. गोरक्षा हे राजाचे एक प्रमुख कर्तव्य आहे; परंतु, येथे पृथू महाराज आपल्या प्रजेची भूख मिटविण्यासाठी गाईच्या रूपातील पृथ्वीला दंड द्यायला निघाले होते. यातून प्रदर्शित होते की ते नियमांना नव्हे, मात्र नियमांमागील उद्देशाला ते महत्त्व देत होते. तदनंतर गाईच्या रूपातील पृथ्वी त्यांना शरण आली. पृथू महाराजांनी तिचे दूध काढून प्रजेचे पोषण केले. सामान्यपणे या जगात लोक गरीबांना भोजन, वस्त्र इत्यादी देतात,

मात्र त्यांच्या आध्यात्मिक विकासाकडे कानाडोळा करतात. किंवा, साधुसंतांच्या आध्यात्मिक उन्नतीकडे ध्यान देतात, मात्र त्यांच्या शारीरिक, मानसिक इत्यादी आवश्यकतांची उपेक्षा करतात. पृथू महाराजांनी प्रजेच्या केवळ शारीरिक नव्हे तर आध्यात्मिक गरजांकडे देखील पूर्ण ध्यान दिले. आध्यात्मिक गरजांकडे दुर्लक्ष करून केवळ शारीरिक गरजांची पूर्तता एक भावुकता आहे. आणि, शारीरिक गरजांची उपेक्षा करून लोकांच्या केवळ अध्यात्माकडे ध्यान देणे हृदयाचा कठोरपणा आहे. पृथू महाराजांनी प्रथम आपल्या प्रजेच्या शारीरिक गरजाची पूर्तता केली. त्यामुळे प्रजा त्यांच्याद्वारे दिलेल्या आध्यात्मिक उपदेशांचे श्रवण करण्यास तयार झाली.

परोपकारी राजा

जनकल्याणार्थ पृथू महाराजांनी १०० अश्वमेध यज्ञ करण्याचा निश्चय केला. जेव्हा ते अंतिम यज्ञ संपन्न करीत होते त्यावेळी इंद्राने संन्यास वेश धारण करून यज्ञाचा घोडा पळविला. पृथू महाराजांचे पुत्र, विजिताश्वाने घोडा परत आणला. परंतु, इंद्र वारंवार विभिन्न वेश धारण करून चोरी करीत हाहिला.

इंद्रांचे हे दुष्कृत्य पाहून ब्राह्मण त्याचा वध करणारच होते, इतक्यात ब्रह्मदेव यज्ञस्थळी प्रकट झाले आणि त्यांनी पृथू महाराजांना यज्ञ थांबविण्याची आज्ञा केली. बन्याचदा आपण इतरांच्या कल्याणार्थ एखादे कार्य आरंभ करतो, परंतु, ते करताना आपण इतके आवेशात येतो की कार्याच्या विपरीत परिणामांना पाहू शक्त नाही. पृथू महाराज जरी जनकल्याणार्थ यज्ञ करीत होते तरी

तैण्ठा दिनदर्शिका

मे - जून २०२२

मे २०२२

मंगळवार ३, अक्षय तृतीया; २१ दिवस चालणारी चंदन-यात्रा आरंभ.

शुक्रवार ६, श्रीपाद शंकराचार्य आविर्भाव.

रविवार ८, जाढू सप्तमी.

मंगळवार १०, श्रीमती सीतादेवी आविर्भाव; श्रील मधुपंडीत तिरोभाव; श्रीमती जाह्नवा देवी आविर्भाव.

गुरुवार १२, मोहिनी महाद्वादशी.

शुक्रवार १३, पारण वेळ : ५.३२-१०.०२; रुक्मिणी द्वादशी (श्रीमती रुक्मिणी देवी आविर्भाव).

शनिवार १४, जलदान समाप्त; श्री जयानन्द प्रभू तिरोभाव.

रविवार १५, भगवान श्री नृसिंह देव आविर्भाव (संध्याकाळपर्यंत उपवास).

सोमवार १६, श्रीकृष्ण झूलन और जलक्रीडा आरंभ; श्रील परमेश्वरीदास ठाकूर तिरोभाव; श्रीराधारमण देव प्राक्ट्य; श्रीपाद माधवेंद्रपुरी आविर्भाव; श्रील श्रीनिवास आचार्य आविर्भाव.

शुक्रवार २०, श्रील रामानंद राय तिरोभाव.

गुरुवार २६, अपरा महाद्वादशी.

शुक्रवार २७, पारणाची वेळ : ५.२५-१०.०१; श्रील वृद्धावनदास ठाकूर आविर्भाव.

जून २०२२

शुक्रवार १०, श्रील बलदेव विद्याभूषण तिरोभाव; श्री गंगा पूजा; श्रीमती गंगामाता गोस्वामीनी आविर्भाव.

पृथू महाराज चतुष्कुमारांची सेवा करताना.

इंद्राच्या हस्तक्षेपामुळे तो यज्ञ अधर्माला वाढवित होता. १०० यज्ञ करण्याच्या आवेशात पृथू महाराज आणि ब्राह्मण हे पाहू शकले नाहीत. पृथू महाराज विनम्र होते. त्यांनी ब्रह्मदेवांच्या उपदेशाचे ध्यानपूर्वक श्रवण केले. कधी कधी क्रिकेट खेळताना खेळाढू आपले शतक पूर्ण करण्यास इतका आत्मकेंद्रित होतो की तो आपल्या संघाच्या लाभाला डावावर लावतो. तसेच, नेतागण आपला स्वार्थ पूर्ण करण्यासाठी राष्ट्राचे हित बळी चढवितात. परंतु, पृथू महाराज आदर्श राजा होते ज्यांनी आपला स्वार्थ, आपले यश आणि आपली ख्याती या स्थानावर आपले राज्य आणि प्रजेच्या कल्याणास प्राधान्य दिले.

आशीर्वादाची शक्ती

पृथू महाराजांनी जनकल्याणासाठी आपल्या १०० अश्वमेध यज्ञ संपन्न केल्याच्या कीर्तीला तिळांजली दिली. कदाचित् त्यांच्या १०० यज्ञ पूर्ण केल्यावर भगवान श्री विष्णु त्यांच्यावर इतके प्रसन्न झाले नसते जेवढे त्यांच्या त्यागाने झाले. आपल्या ९९ यज्ञात त्यांनी तूप आणि इतर समिधा यांची आहुती दिली होती. परंतु, या शंभराव्या यज्ञात त्यांनी सृष्टीचे कल्याण करण्यासाठी आपल्या मिथ्या अहंकाराची आहुती दिली. या बलिदानाने त्यांना भगवान विष्णु आणि ब्रह्मदेवांचे आशीर्वाद प्राप्त झाले. यामुळे ते शतक्रतू नावाने प्रसिद्ध असलेल्या इंद्रापेक्षाही अधिक

प्रसिद्ध झाले. कदाचित् त्यांनी १०० यज्ञ केले असते तरीदेखील ते इतके यश प्राप्त करू शकले नसते. यातून आपण हे शिकतो की आपण आपल्या स्वप्रयासाने इतके यश प्राप्त करू शकत नाही जितके भक्त आणि भगवंतांच्या आशीर्वादाने प्राप्त करू. सामान्य गणितात ९९ ही संख्या १०० पेक्षा कमी आहे. परंतु, आध्यात्मिक गणितात ९९ अधिक (+) भगवंतांची कृपा ही १०० हून अधिक श्रेष्ठ आहे.

यज्ञ करून जेव्हा पृथू महाराज आपल्या राजधानीला परतले तेव्हा प्रजेने त्यांचे स्वागत केले. व्यक्तिगत प्रविण्याने आपण केवळ लोकांचे मन आकर्षित करू शकतो. एखादा संघ जेव्हा क्रिकेट खेळातील विश्वकरंडक जिंकतो तेव्हा लोक त्या संघातील खेळाढूना देव मानून त्यांची पूजा करतात. मात्र, जेव्हा ते पराजित होतात तेव्हा त्यांना चपलांचे हार घालतात. यद्यपि व्यक्ती जेव्हा आपल्या चारित्र्याला प्राधान्य देतो तेव्हा तो लोकांचे अंतःकरण आकर्षित करतो. लोक त्याला समर्पित होतात. प्रशासक बनण्यास इच्छुक व्यक्तिला पृथू महाराजांच्या चरित्रातून हा बोध घ्यायला हवा.

भगवंतांवर पूर्ण विश्वास

भगवान श्री विष्णूनी पृथू महाराजांना वर मागण्यास सांगितले तेव्हा त्यांनी अत्यंत सुंदर प्रार्थना अर्पण केल्या. शेवटी ते म्हणतात, “भगवंता! ज्याप्रमाणे एक पिता आपल्या पुत्राचे हित उत्तमप्रकारे जाणतो त्याचप्रमाणे आपण माझ्या परमहिताविषयी जाणता. त्यामुळे मला न विचारता माझे सर्वोच्च कल्याण ज्यामध्ये आहे, ती गोष्ट मला प्रदान करा.” यात भगवंतांप्रति असलेली दृढ श्रद्धा प्रदर्शित होते. इतकेच नाही तर, ब्रह्मदेवांनी पृथू महाराजांची समजूत केली, गुन्हा करणाऱ्या इंद्राची नाही. याने हे सिद्ध होते की, ब्रह्मदेवांचा इंद्रापेक्षाही पृथू महाराजांवर अधिक विश्वास होता.

साधुंप्रति समर्पण

पृथू महाराज आपल्या प्रजेला उपदेश करीत असताना ब्रह्मदेवांचे चार पुत्र, चतुष्कुमार तेथे आले. पृथू महाराजांनी त्यांचा यथायोग्य सत्कार केला. त्यांच्याकडे आध्यात्मिक विषयांबद्दल जिज्ञासा करू लागले. त्यांचे चित्त साधुंकडून श्रवण करण्याची उत्कंठा ही स्वतः प्रजेला उपदेश देण्याच्या उत्कंठेपेक्षा अधिक होती. राजा किंवा शासक आपल्या प्रजेवर साधुजन आणि भगवंतांचा सेवक या भावाने राज्य करतो तेव्हा तो आपल्या प्रजेच्या हृदयाला अधिक कौशल्याने परिवर्तीत करू शकतो. आजकालच्या शासकांनी पृथू महाराजांकडून बोध घ्यावा, जे साधुजनांकडून धर्मज्ञान श्रवण करण्याएवजी त्यांचा निरादर करण्यास अधिक उत्सुक असतात.

आजचे लोभी राज्यकर्ते

पृथू महाराजांच्या राज्यात कोणीही

त्यांच्या कोषागाराचा अंदाज करू शकत नव्हता. दान देतेवेळी ते आपले सर्वस्व अर्पण करायचे. (भागवत ४.२२.४४) आजकाल देखील राजनेता आपले धन गुप्तपणे स्विस बँकेत किंवा इतरत्र ठेवतात. किंवा, काही उद्योगपती अरबो रुपये खर्च करून स्वतःकरिता बँगले बनवितात. परंतु, लोककल्याण किंवा कृष्णभावनेचा प्रचार हे मुद्दे येतात तेव्हा हे लोक आपले हात मागे घेतात. आजचे आधुनिक राजनेते एका आदर्श राज्यकर्त्याच्या गुणांपासून किती दूर आहेत!

वैराग्य

अंतिम काळी पृथू महाराजांनी वैराग्याचे प्रदर्शन केले. पृथू महाराजांनी ज्या उत्साहाने प्रजेच्या समोर आपल्या ऐश्वर्यशाली राज्याचे संचालन केले त्याच उत्साहात त्यांनी आपल्या जीवनाच्या अंतिम काळात वनात एकांतवासात तपश्चर्या केली. आधुनिक नेते

सत्तेसाठी इतके हापापलेले असतात की मृत्युपर्यंत ते राजकारणातून निवृत्त होत नाहीत.

जेव्हा आपण स्पर्धा परिक्षा पत्रिकेतील यशस्वी लोकांच्या कथा वाचतो किंवा त्या इतरांना सांगतो तेव्हा आपण यश प्राप्त करीत नाही. सांसारिक कथांचे फल मर्यादित आहे. दुसरीकडे मैत्रेय ऋषी सांगतात की, केवळ पृथू महाराजांच्या महिमांचे श्रवण करून व्यक्ती समाजात प्रतिष्ठित आणि विद्वान बनतो. या संसारात असा व्यक्ती दीर्घ आयुष्य प्राप्त करून शेवटी परमगतीची प्राप्ती करतो. अशा प्रकारे प्रत्येक दृष्टीकोणातून सांसारिक लोकांना पृथू महाराजांच्या लीलांचे श्रवण करण्याचा सल्ला दिला जातो. या श्रवणाचा सर्वोच्च लाभ आहे की, भगवान श्रीकृष्णांप्रति व्यक्तीचे शुद्ध आकर्षण जागृत करून जीवनाच्या अखेरीस भगवद्धामात जाण्यास तो पात्र होतो. ●

ज्ञानबिंदू

मी खरे सांगतो – जो व्यक्ती आपल्या जिह्वेद्वारे सतत माझ्या नामाचे उच्चारण करतो, तो मला विकत घेतो. मला विकत घेण्याची दुसरी कोणतीही किंमत नाही. जो व्यक्ती श्रद्धापूर्वक किंवा तिरस्कारपूर्वक माझे नाव घेतो, त्याचे नाव सदैव माझ्या हृदयात कोरले जाते. माझ्या हरिनामासारखे दुसरे कोणतेही ज्ञान, ब्रत, ध्यान, फळ, वैराग्य, शांती, पुण्य इत्यादी कार्य नाही. माझे नामच परममोक्ष, आश्रय, शांती, धाम, भक्ती, दर्शन, सुख, ध्यान, पिता, स्वामी, पूजा यांची विषयवस्तु आणि परम शिक्षक आहे. इतरांना हरिनामाचे कीर्तन करताना प्रसन्न होणारा व्यक्ती परम धामाची प्राप्ती करतो. म्हणून, हे अर्जुन! तू सतत माझ्या पवित्र नामाची कीर्तन करा आणि हरिनामाचे कीर्तन करणाऱ्यांशी मैत्री कर. (श्रीकृष्ण, आदिपुराण)

भारतवर्ष पुण्यभूमी आहे. भारतीयांना जन्मापासून संस्कार प्राप्त होतात. आज देखील आपण पहाल की कुंभमेळ्यात लाखो लोक पवित्र गंगाजलात स्नान करण्यासाठी एकत्र जमा होतात, कारण हे पुण्यकर्म असल्याचे ते जाणतात. तेव्हा भारतीयांच्या नसा-

नसांत आध्यात्मिक रक्त वहात आहे. दुर्भाग्यवश, सध्याचे राजकारणी लोक त्यांना मार्गभ्रष्ट करीत आहे आणि यामुळे लोक नास्तिक बनू लागले आहेत. ही अत्यंत दुर्भाग्याची गोष्ट आहे.

(श्रीमद्भागवत प्रवचन, दिल्ली, १३ नोव्हेंबर - १९७३)

व्यक्तीने भक्तांचा संग करावा, हरिनामाचे संकीर्तन करावे, श्रीमद्भागवताचे नित्य श्रवण करावे, मथुरावास करावा आणि श्रद्ध तसेच भक्तिभावाने भगवंतांच्या श्रीविग्रहांची आराधना करावी. भक्तीची ही पाच अंगे सर्वश्रेष्ठ आहेत. थोळ्याप्रमाणात देखील यांचे पालन केल्यास कृष्णप्रेम जागृत होते. (श्री चैतन्य महाप्रभू, चैतन्य चरितामृत, मध्यलीला २२.१२८-१२९)

श्यामवर्णीय श्रीकृष्ण आणि सुवर्णकांतीमय श्रीमती राधाराणी सदैव वृद्धावनात निवास करतात आणि निरंतर एकमेकांना आपल्या दिव्य प्रेमाद्वारे आकर्षित करतात. त्यांचे सौदर्य प्रत्येक प्राणिमात्राचे मन आकर्षित करते आणि ते प्रेमपूर्ण लीलांचे आगार आहेत. त्यांच्या या नित्य दिव्यलीला सदैव माझ्या अंतःकरणात स्फुरित होवोत. (श्री प्रबोधानन्द सरस्वती, श्री वृद्धावन महिमामृत १७.४)

संतवाणी तुका म्हणे...

- वृद्धावन दाम

धर्माचे पाळण। करणे पाखंड
खंडण॥१॥
हेचि आम्हा करणे काम। बिज
वाढवावे नाम॥२॥
तीक्ष्ण उत्तरे। हाती घेवूनी
बाण फिरे॥३॥
नाहि भीड भार। तुका म्हणे सांगा
थोर॥४॥

अर्थ : सर्व पाखंड (वेदांविरुद्ध) मतांचे खंडण करून (वेद प्रतिपादित) धर्म रक्षण (पालन) करावे. प्रत्येकाच्या हृदयात भगवान श्रीकृष्णांच्या पवित्र नामांचे बिजारोपण करण्यासाठी प्रचार करावा, हेच काम आम्हाला करावयाचे आहे. आणि, हरिनामाचा प्रचार करताना कठोर शब्दरूपी बाण हातामध्ये घेऊन आम्ही नेहमी फिरत असतो. तुकाराम महाराज म्हणतात, “हे पवित्र कार्य करताना आम्ही एखादा लहान अथवा थोर आहे, याची भीड बाळगत नाही.”

तात्पर्य : धर्माचे पालन अथवा रक्षण करायचे असेल तर धर्म म्हणजे काय? त्याचा उद्देश काय? तो कोणी आणि कशासाठी स्थापन केला? याची माहिती आपल्याला असली पाहिजे.

श्रीमद्भागवत ग्रंथाच्या प्रमाणानुसार धर्म तु साक्षाद भगवत्प्रणितम् - धर्म म्हणजे साक्षात भगवंतांनी सर्व सृष्टीच्या संचालनासाठी घालून दिलेले नियम. जसे, समाजात सुसुत्रता असावी, यासाठी घरामध्ये, शहरामध्ये, राज्यामध्ये, देशामध्ये, आंतरराष्ट्रीय स्तरावर काही नियम असतात आणि ते पाळण्याचे बंधन प्रत्येकावर असते. ते नियम

पाळणान्यांना संरक्षण दिले जाते आणि मोडणान्यांना डंड दिला जातो. त्याचप्रमाणे या सृष्टीचेही काही नियम आहेत, त्याला ‘धर्म’ म्हणतात. त्याचा उद्देश आहे - सर्व जीवांचा भावनिक, मानसिक, बौद्धिक, शारीरिक स्तरावर विकास व्हावा. यासाठी सर्व जीवांच्या उद्धाराकरिता भगवान श्रीकृष्णांनी भगवद्गीतेच्या माध्यमातून उपदेश केला आहे. याच कारणासाठी भगवान श्रीकृष्ण अवतरित होऊन धर्माची स्थापना करतात. भगवद्गीतेतील दोन प्रसिद्ध शलोकांमध्ये (४.७-८) भगवान श्रीकृष्ण सांगतात,

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम्॥

“जे व्हा जे व्हा आणि जे थे जे थे धर्माचरणाचा न्हास होतो आणि अधर्माचे वर्चस्व होते, त्या वेळी हे भारत! मी स्वतः अवतीर्ण होतो.”

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम्।
धर्मसंस्थापनार्थाय सम्भवामि युगे युगे॥

“भक्तांचा उद्धार करण्याकरिता आणि दुष्टांचा विनाश करण्याकरिता तसेच धर्माची पुनर्स्थापना करण्याकरिता मी स्वतः युगायुगात प्रकट होतो.”

केवळ भगवंतच धर्माची स्थापना करू शकतात. सृष्टीच्या उत्पत्तीनंतर भगवान श्रीकृष्णांनीच सृष्टीतील प्रथम जीव, ब्रह्मदेव यांच्या अंतःकरणात जे ज्ञान प्रकट केले, त्यालाच ‘वेद’ असे म्हणतात. पुढे द्वापारयुगाच्या शेवटी पुन्हा हेच ज्ञान स्वतः भगवान श्रीकृष्णांनीच अर्जुनाच्या माध्यमातून सर्व जीवांच्या कल्याणासाठी दिले. सर्व

जीवात्मे हे भगवंतांचे सनातन अंश आहेत, यास्तव त्यांच्या आज्ञेनुसार कार्य करणे, हा जीवात्म्यांचा स्वभाव आहे. म्हणून याला ‘सनातन धर्म’ म्हणतात. तो वेदांवर आधारित असल्याने त्याला ‘वैदिक धर्म’ असेही म्हणतात. श्रीमद्भागवत सर्व वेदांचे सार आहे. म्हणून याला ‘भगवत धर्म’ असे देखील म्हणतात. सर्वसामान्यपणे हिंदू या ग्रंथांचा स्वीकार करतात म्हणून याला ‘हिंदू धर्म’ असेही संबोधले जाते. याविरुद्ध जे तथाकथित ज्ञान असेल त्याला ‘अधर्म’ किंवा ‘पाखंड’ म्हणतात. श्रीमद्भागवतात (६.१.४०) हे स्पष्ट केले आहे.

वेद प्रणिहीतो धर्मो हि अधर्मस्तद विपर्ययो।
वेदो नारायणो साक्षाद स्वयंभू इति
सुश्रमा॥

“वेदांमध्ये जे काही सांगितले आहे तो धर्म आहे आणि त्याव्यतीरीक्त इतर सर्व काही अधर्म आहे. वेद म्हणजे साक्षात भगवान श्री नारायण आहेत आणि स्वयंभू आहेत. आम्ही हे यमराजांकडून श्रवण केले आहे.”

प्रत्येक अवतारात भगवंतांचे एकच कार्य असते - प्रत्येक जीवाला त्याच्या स्वभावाची आठवण करून देणे आणि धर्मतत्त्वांचे पालन करण्यास प्रवृत्त करणे. यासाठी काही वेळा भगवंत स्वतः अवतीर्ण होतात तर काही वेळा ते आपल्या प्रामाणिक प्रतिनिधीला आपला पुत्र किंवा सेवकाच्या रूपात पाठवितात. तर कधी, ते स्वतः छन्न (स्वतःला आवृत्त करून) अवतारात प्रकट होतात.

भगवंतांच्या प्रत्येक अवताराचे विशिष्ट कार्य असते आणि या सर्व अवतारांचे वर्णन श्रीमद्भागवतासारख्या धर्मशास्त्रांत करण्यात आले आहे. भगवद्गीतेत भगवान श्रीकृष्ण

सांगतात की, धर्माची स्थापना करण्यासाठी आणि अधर्माचा नाश करण्यासाठी प्रत्येक युगात ते अवतीर्ण होतात. श्रीमद्भागवतात सांगितल्याप्रमाणे कलियुगातील अवतार म्हणजे भगवान श्री चैतन्य महाप्रभू हे आहेत. श्री चैतन्य महाप्रभूनी संकीर्तन आंदोलनाद्वारे कृष्णभक्तीचा प्रचार केला आणि संपूर्ण भारतात कृष्णभावना पसरवली. त्यांनी भविष्यवाणी केली की या हरिनाम संकीर्तनाचा प्रचार जगामध्ये सर्वत्र नगरादि-ग्रामात होईल. या श्री चैतन्य महाप्रभूंच्या रूपातील अवतारात भगवंत दुष्टांचा वध करीत नाहीत, कारण कलियुगात बहुतांशी लोक रावण, हिरण्यकशीरू, कंस, जरासंध, दुर्योधन यांच्यासारख्या दुष्ट प्रवृत्तीचेच आहेत. ते भगवंतांप्रति विद्रोह करणारे आहेत. या राक्षसी प्रवृत्तीचा नाश करण्यासाठी भगवंत स्वतः आपल्या नामामध्येच अवतीर्ण होतात. हरिनामामध्ये भगवंतांइतकीच शक्ती आहे. जो हरिनामाचा जप करतो, संकीर्तन करतो त्याच्या अंतःकरणातील आमुरी प्रवृत्ती नष्ट होऊन सर्वोच्च भावना म्हणजे कृष्णभावना उदयास येते.

कलियुगात या कृष्णभावनेचा प्रचार आणि प्रसार करण्यासाठीच संत तुकाराम महाराजांसारखे आणि अलिकडच्या काळात श्रील प्रभुपादांसारखे महान आचार्य अवतीर्ण झाले. ते स्वतःचे असे नवीन मार्ग शोधून न

काढता भगवंतांनीच दिलेल्या मार्गाचा म्हणजे हरिभक्तीचा निर्भिडपणे, सर्वांच्या हिताकरिता कोणताही भेद न करता प्रसार आणि प्रचार करतात. या हरिनाम संकीर्तनातच वैयक्तीक, कौटुंबिक, सामाजिक, राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय अशा सर्व स्तरावरील समस्यांचे उत्तर दडलेले आहे. याचा पुरावा म्हणजे गौर-पौर्णिमेच्या दिवशी सर्व जगामध्ये युद्धजन्य परिस्थिती असताना जगातील सर्व स्तरातील लोक प्रेमाने, सर्व भेदभाव विसरून एकत्रितपणे हरिनाम, हरिकथा, हरिप्रसाद आणि वैष्णव सेवेमध्ये आनंद अनुभवत होते. ●

● ● ●

(पान क्र. २१ वरून)

प्रभुपादांसारख्या शुद्ध भक्तांच्या हृदयात अशी करुणा सहजपणे पाझारते.

संतुष्ट हृदय, प्रेमळ व्यवहार

भक्तांसमवेत राहून सेवा करणे केवळ तेव्हाच शक्य आहे जेव्हा आपण कृष्णभावनामृताच्या सुंदर शिकवणीनुसार सर्वांशी प्रेमळ व्यवहार करू. जर आपण श्रीकृष्णांना प्रसन्न करून त्यांच्यासोबत आपला संबंध स्थापित करण्यास प्रयत्नशील असू तर आपण सहजच इतर जीवांप्रति चांगला व्यवहार करू.

कोणताही समाज तेव्हाच वृद्धिगत होते जेव्हा आपण परस्पर मतभेदांमध्ये समन्वय स्थापित करून एकमेकांना मदत करतो आणि असे तेव्हाच होते जेव्हा आपल्या हृदयापासून आपण इतरांची प्रशंसा करू. जेव्हा आपण श्रीकृष्णांची सेवा आणि त्यांना प्रसन्न करण्याच्या तीव्र इच्छेने आंतरिक सुखाचा अनुभव करू लागतो, तेव्हा आपण अंतःकरणात एक विलक्षण सुरक्षेचा अनुभव करतो. केवळ तेव्हाच आपण सहजपणे इतरांची प्रशंसा करू शकतो आणि त्यांचा त्यांच्या स्वभावानुसार त्यांचा स्वीकार करू शकतो.

मला वाटते आज मी प्रवचनात जागे राहून श्रीकृष्णांना प्रसन्न केले आहे. आता प्रवचन संपले होते आणि आजच्या दिवसाची माझी कार्यसूची पाहून मी परत स्वतःला प्रश्न केला, “श्रीकृष्ण, मी तुम्हाला कसे प्रसन्न करू?” आणि, चांगले होईल की पुढच्या वेळी प्रवचनात जागे राहण्याचा संघर्ष करण्याएवजी भोजन करण्यापूर्वी स्वतःला हा प्रश्न करू - “श्रीकृष्ण, असे करून मी तुम्हाला प्रसन्न करीत आहे का?” ●

ब्रजबिहारी दास यांनी मुंबई विद्यापिठातून एम. बी. ए. पदवी प्राप्त केली आहे. ते इस्कॉन मुंबई येथे राहून कृष्णभावनेचा प्रचार करता आणि ते उत्तम लेखक देखील आहेत.

प्रार्थना

या कलियुगात पूर्वी नंद महाराजांचे सुपुत्र असलेले भगवान श्रीकृष्ण आता शाची मातेचे पुत्र, श्री चैतन्य महाप्रभूंच्या रूपात अवतरले आहेत. आणि, पूर्वीचे श्री बलराम आता श्री नित्यानंद प्रभूंच्या रूपात अवतरले आहेत. ते सदैव हरे-कृष्ण महामंत्राचे कीर्तन करतात. कृष्णनामाचे कीर्तन करून ते कलियुगातील पतित जीवांचा उद्धार करतात. त्यांच्या कीर्तनाने जगाई आणि मधाई नामक अत्यंत दुराचारी पतितांचा उद्धार होऊन ते पवित्र झाले. (श्रील नरोत्तम दास ठाकूर)

स्वकीय-परकीयाच्या पलीकडे

भौतिक जगत हे दुंद्रांनी भरलेले आहे. प्रत्येक व्यक्तीच्या सूक्ष्म मनापासून ते संपूर्ण विश्वात दृष्टे आढळतात. मनात निर्माण होणारे दृष्ट आपणास भ्रमित करतात आणि मनुष्य, समुदाय, संबंध, राष्ट्रांमधील दृष्टे अहंकारामुळे कलहाला जन्म देतात.

दूंद्र म्हणजे युद्ध. जेव्हा दोन पैलवान आखाड्यात उतरतात तेव्हा त्यांच्यातील सामन्याला 'दूंद्र' म्हणतात. दोघेही विविध कुस्ती कौशल्याचा वापर करीत प्रतिस्पर्धावर विजय मिळविण्याचा प्रयत्न करतात. अंतत: शक्तिशाली पैलवानाचा विजय होतो.

प्रत्येक व्यक्तीचे मन देखील एक आखाडा आहे आणि त्यातील परस्पर विरोधाभासी विचार दोन पैलवानाप्रमाणे निरंतर युद्ध करीत असतात. आपल्यापैकी अधिकांश लोकांना याचा अनुभव असेल. आपण नेहमी भ्रमित आणि अनिर्णित असतो - "काय करू? हे करू की ते करू? माझ्यासाठी योग्य काय, अयोग्य काय?" इत्यादी. खरेतर, आपल्या मनात उत्पन्न होणारे विचार एकतर धर्माच्या पक्षात किंवा अर्थाच्या पक्षात असतात. आणि, दूंद्र यामुळे देखील उत्पन्न होतात कारण नेहमी धर्माचा मार्ग योग्य असला तरी सरळ नसतो, याउलट अर्थाचा मार्ग सोपा असला तरी योग्य नसतो.

आपल्या मनातील एक पैलवान सहज, सोप्या मार्गावर चालू इच्छितो; परंतु दुसरा पैलवान हे अयोग्य असल्याचा जाणून त्याचा विरोध करतो. यामुळे मनात दूंद्र निर्माण होते. यामध्ये विजय कोणाचा होतो? हे निर्भर असते आपल्या दैनंदिन विचारांवर, आपल्या कार्यावर, आपली संगत, आपल्या इच्छा याद्वारे कोणत्या पैलवानाचे आपण पोषण करतो.

आपण जर धर्मरूपी पैलवानाला धृष्टपुष्ट केले तर बिकट परिस्थिरांमध्ये देखील आपण अर्थाच्या मार्गावर चालणार नाही. पांडवांचे उदाहरण घ्या. ते धर्मपरायण होते; पण याचा अर्थ असा नाही की त्यांनी या दुंद्रांचा अनुभव केला नाही. असे अनेक प्रसंग आले जेथे ते देखील भ्रमित झाले; पण सदैव त्यांनी धर्मरूपी पैलवानाचे पोषण केल्याने अंतत: त्याचा विजय झाला.

दुसरीकडे कौरव होते. धृतराष्ट्र असो वा त्याचा पुत्र, दुर्योधन आपल्या अंतःकरणात जाणत होते की योग्य-अयोग्य, धर्म-अर्धम काय आहे. परंतु, जेव्हा-जेव्हा त्यांच्या मनात दूंद्र निर्माण झाले,

तेव्हा विजय सदैव अधर्माचा पक्ष घेणाऱ्याचा पैलवानाचा झाला. का? कारण, ते आपले विचार, कार्ये, संगत इत्यादीद्वारा अधर्मी पैलवानाचे पोषण करीत होते.

गीतेत भगवान श्रीकृष्ण या दुंद्राच्या स्रोताचे वर्णन करतात. ते म्हणजे, इच्छा आणि द्रेष (गीता ७.२७). आपण या जगातील कोणत्याही वस्तूचे निर्माता, नियंत्रक अथवा मालक नाही आहोत. जेव्हा आपण या वस्तूंचा भोग करण्याची इच्छा करतो तेव्हा ही इच्छा इतरांप्रति द्रेषभावनेला जन्म देते. आपल्याप्रमाणे भोग करू इच्छिणाऱ्या लोकांना आपण प्रतिस्पर्धी मानून त्यांचा द्रेष करू लागतो. परिणाम काय, तर दूंद्र, कलह, युद्ध. आपण पूर्णपणे गोंधळून जाऊ. आपण आपले शरीर तसेच शरीराशी संबंधीत वस्तूना 'आपले' मानून इतरांना 'परकीय' मानू. हेच दूंद्र आहे.

या दुंद्रातून मुक्त होण्याचा एकच मार्ग आहे. तो म्हणजे, या सृष्टीतील प्रत्येक वस्तूमध्ये 'आपलेपण' पाहावे. आपण जसे समजू की प्रत्येक वस्तू प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षरीत्या आपल्याशी संबंधीत आहे, तेव्हा 'परकीय' असे काहीच राहणार नाही. यामुळे दूंद्र आपोआपच संपुष्टात येईल. हाच कृष्णभावनेचा स्तर आहे. सृष्टीतील प्रत्येक वस्तू भगवान श्रीकृष्णांची संपत्ती आहे आणि केवळ त्यांच्या प्रसन्नतेखातरच अस्तित्वात आहे. श्रीकृष्ण अथवा त्यांच्या संपत्तीला भोगण्याची इच्छा द्रेषभावनेला जन्म देते आणि श्रीकृष्णांच्या प्रसन्नतेखातर प्रत्येक वस्तू वापरल्यास आपोआपच परस्परांमध्ये प्रेम निर्माण होईल.

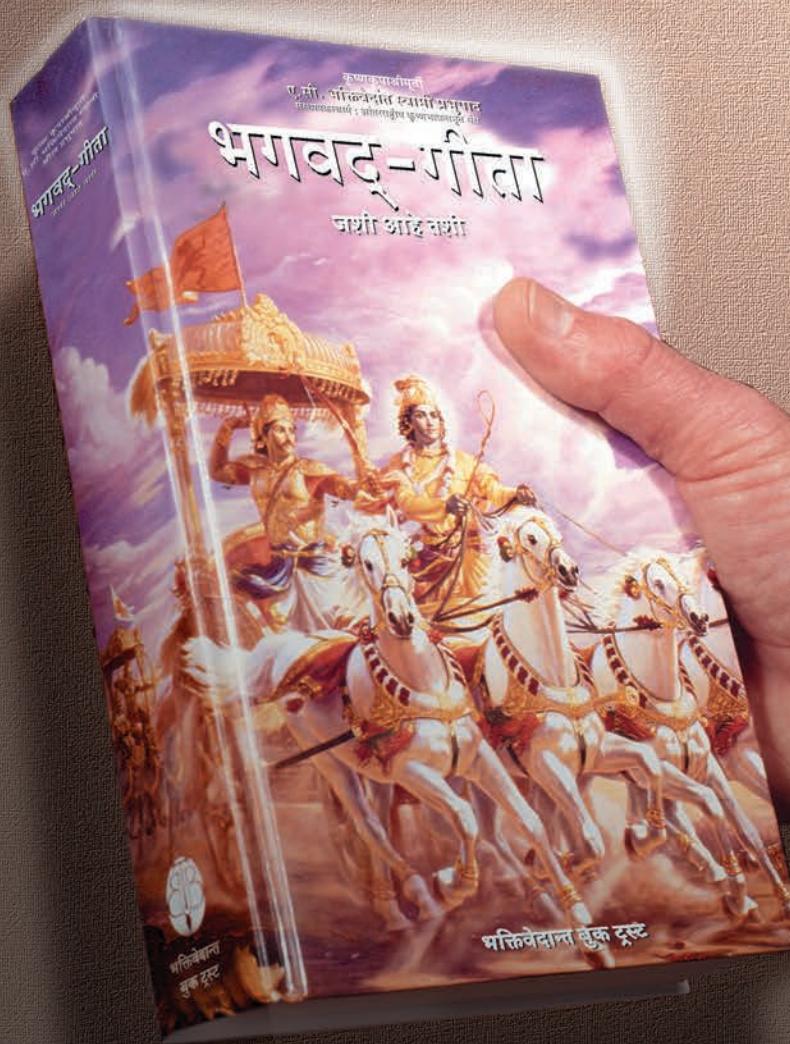
निरंतर कृष्णकथेचे श्रवण आणि कीर्तनाद्वारे या अवस्थेला प्राप्त केले जाऊ शकते. श्रीमद्भागवत (१०.४७.१८) सांगते, "श्रीकृष्णांच्या नित्य लीलांचे श्रवण कर्णासाठी अमृततुल्य आहे. जो व्यक्ती या अमृताच्या थेंबाचे एकदा देखील आस्वादन करतो, तेव्हा त्याच्यातील भौतिक दूंद्र समूल नष्ट होते."

यामुळे, श्रीकृष्ण, त्यांची प्रकृती, सर्व प्राणिमात्र, त्यांच्या नियमांना भोगण्याएवजी त्यांची सेवा करण्याचा प्रयत्न केल्यास आपण लवकरच सृष्टीतील प्रत्येक वस्तूमध्ये एकत्वाचा अनुभव करून दूंद्रांवर विजय प्राप्त करू शकतो. ¶

अतिथी संपादक- वंशी विहारी दास

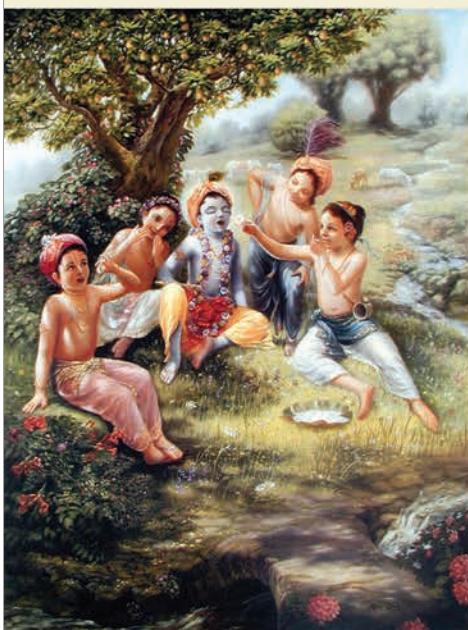
एकं शास्त्रं देवकीपुत्रगीतम् ।

अखिल विश्वाकरिता भगवद्गीता हे एकच शास्त्र असावे.

भक्तिवेदान्त बुक ट्रस्ट

कृष्णकृपाश्रीमूर्ती श्री श्रीमद् ए.सी. भक्तिवेदान्त स्वामी प्रभुपादांची ही भगवद्गीता, मूळ श्लोक, शब्दार्थ, भाषांतर आणि संपूर्ण तात्पर्यासह इंग्रजी, जर्मन, रशियन, स्पॅनिश, फ्रेंच, डच, चिनी, जपानी, बंगाली, गुजराथी, हिंदी अशा ८० हून अधिक भाषांमधून अनुवादित, अमेरिकेतील ९० टक्क्याहून अधिक विश्वविद्यालयात पाठ्यक्रमात निर्धारित आहे. आतापर्यंत ६,००,००,००० हून अधिक प्रती प्रकाशित, देश विदेशातील सुप्रसिद्ध विद्वानांद्वारे प्रशंसित, सोला बहुरंगी विशेष चित्रांसहीत आता मराठी वाचकांना सादर केली जात आहे.

मनुष्य जीवनातील सर्वोत्तम उद्दिष्टांपर्यंत पोहोचण्यासाठी 'जाऊ देवाचिया गावा' हे मासिक आपली मदत करते.

ते आपल्याला भगवान श्रीकृष्णांचे नियमितपणे स्मरण करून देते. या भौतिक जगाच्या पलिकडील आध्यात्मिक जगतात जाण्याच्या यात्रेमध्येही ते आपल्याला मोलाचे सहकार्य करते.

प्रत्येक अंकात आपल्या मनाला कृष्णभावनेने ओतप्रोत करण्यासाठी अनेक सुंदर लेख प्रकाशित होतात.

'जाऊ देवाचिया गावा' हे मासिक मन आणि आत्म्याला स्फुर्ती, प्रफुल्लता आणि दिव्य आनंद प्रदान करते. भगवान श्रीकृष्णांच्या भक्तांसाठी तसेच हरे कृष्ण संस्थेच्या संपर्कातील लोकांसाठी हे मासिक विचार, तत्त्वज्ञान आणि साक्षात्कारांचा एक खजिनाच आहे.

**'जाऊ देवाचिया गावा'चे
सदस्य बना.
'जाऊ देवाचिया गावा'चे
वाचन करा.
आणि,
देवाचिया गावाला परत जा.**

आजच सदस्य बनण्यासाठी
कृपया संपर्क साधा – ९३७२६३१२७४